

Mains Mantra Series **2.0**

મુખ્ય પરીક્ષા

GPSC, PI
STI, Dy.SO
RFO, ACF

ભાષા

ગુજરાતી ભાષા

મુખ્ય પરીક્ષાનો સંપૂર્ણ અભ્યાસક્રમ : પ્રશ્નોત્તર સ્વરૂપે

સંપાદક : વિકાસ પટેલ | લેખક : વત્સલ પટેલ, વીરપ્રતાપસિંહ જાડેજા

311, Shalin Galleria, 3rd floor, Nr. RTO, Sector-4, Gandhinagar.

Ph.: 7777991348 / 9601608348

WEBSANKUL TEAM

સંપાદક

વિકાસ પટેલ

લેખક

વત્સલ પટેલ, વીરપ્રતાપસિંહ જાડેજા

Typing Team

ખુશ્બુ સોલંકી, પ્રિયંકા લેઉવા, હિના સિંઘલ, હિમાંશી રાઓલ,
હિતેન્દ્રસિંહ રાજપાલ, પૂનમ પરમાર, કોમલ પરમાર,
કોમલ રાવળ, વાઘેલા ધારાબેન, કોમલ પ્રજાપતિ, ઋત્વા દવે,
મિત્તલ નાણાવટી, નરેન્દ્રભાઈ ગોહિલ, પ્રકાશભાઈ પરમાર, મહેમદ
ઇલિયાસ દાણી, અંસારી બસીરુદ્દીન નિઝામુદ્દીન, ભાવનાબેન પટેલ,
દેવેન્દ્રભાઈ ઠક્કર, ચેતનભાઈ નાયી

Content Team

કાનજી કુછડિયા, કિષ્ના ધોરાજીયા, નિરજ પ્રજાપતિ, ભરત ચૌધરી,
ઉમેશ પરમાર, નિશાંત શાહ, દક્ષાબા રાણા, સુરજ પટેલ, મયુર
પટેલ, કાર્તિક બારડ, ચૌહાણ કુલદીપસિંહ, ધ્રુપદ પટેલ, સંદીપ
પ્રજાપતિ, સિદ્ધરાજસિંહ વાઘેલા, ચશવંત પરમાર, પ્રકાશ પ્રજાપતિ,
મહેન્દ્ર પઢિયાર, ચંદ્રસિંહ રાઠવા, જીગર દરજી, અજય ખૂંટી,
વિરેન્દ્ર આહીર, દેવાંગ પંચાલ, ભાવિક પટેલ, સંજય સોનગરા,
લાલભાઈ દેસાઈ, પરેશ ચૌધરી, બિપિન પરમાર

Designing Team

અંશ વાછાણી, કુંદન પટેલ, નિકુંજ સગર, મયંક ઘેલાણી,
કિર્તન પટેલ, હાર્દિક પંચાલ, પ્રીત સુખડીયા, ભુવા પારસ

Management Team

મહેશ રખિયાણીયા, મનસ્વી ગઢવી, મેહુલ ચૌહાણ,
કિશન બુટાણી, કિષ્ના પટેલ, પાર્થ ગઢવી, અવની પટેલ

Mains Mantra Series 2.0

સદા સૌમ્ય શી વૈભવે ઊભરાતી,
મળી માતૃભાષા મને...

ગુજરાતી

ગુજરાતના તમામ મહેનતુ
વિદ્યાર્થીઓને અર્પણ

Book Name : ગુજરાતી ભાષા

Copyright© : WebSankul®

Pages : 400

Price : ₹ 450/-

Book Design : WebSankul

Email : publication@websankul.com

Contact No.: 77 77 99 13 48, 96 01 60 83 48

Website : www.websankul.com

• © Strictly reserved with the Editor •

No Part of this Publication may be reproduced or distributed in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise or stored in a database or retrieval system without prior written permission of the publishers.

વિશેષ સૂચના

સંપાદક તથા પ્રકાશક દ્વારા પુસ્તકના તમામ તથ્યોની યોગ્યતા તપાસમાં આવી છે, તેમ છતાં કોઈપણ ક્ષતિ માટે પ્રકાશક, સંપાદક, મુદ્રક જવાબદાર રહેશે નહીં.

પ્રસ્તાવના

હાલા વિદ્યાર્થીમિત્રો,

GPSC દ્વારા લેવામાં આવતી પરીક્ષાઓમાં પ્રારંભિક પરીક્ષા એ સફળતાની દોડમાં સામેલ થવાનું પ્રથમ સોપાન છે, પરંતુ મુશ્કેલ અને અતિ મહત્વની એવી મુખ્ય પરીક્ષા એ દોડનો વાસ્તવિક પડાવ છે. “મુખ્ય પરીક્ષામાં સારું પ્રદર્શન અર્થાત્ GPSC ની પરીક્ષામાં પસંદગી સુનિશ્ચિત થવી” એમ કહીશું તો અતિશયોક્તિ નહીં ગણાય. સફળતાના આ શિખરે પહોંચવા વિસ્તૃત અભ્યાસક્રમમાંથી કેટલું વાંચવું, શું વાંચવું અને શું ન વાંચવું એ નક્કી કરવું પણ ઘણીવાર મૂંઝવણ ઊભી કરતું હોય છે.

ઉપરાંત, મુખ્ય પરીક્ષામાં સફળતા મેળવવા માટે સચોટ જવાબ લેખન કળા અને સતત અભ્યાસક્રમનું ચિંતન જેવા હથિયારો જરૂરી છે. આથી, બંને હથિયારોને સમાવિષ્ટ કરીને તથા ગુજરાતના વિદ્યાર્થીઓને વાંચનના સચોટ સ્રોતની સાથે પોતાની માતૃભાષામાં જરૂર પૂરતી જ માહિતી મળે અને અંતે પસંદગી યાદીમાં પોતાનું નામ જોવા મળે તે માટે WebSankul Publication આપની સમક્ષ આઠ પુસ્તકોની “**Mains Mantra Series – 2.0**” પ્રસ્તુત કરી રહ્યું છે. આ સીરીઝમાં મુખ્ય પરીક્ષા માટેના ગુજરાતી ભાષા, અંગ્રેજી ભાષા, ઇતિહાસ, સાંસ્કૃતિક વારસો, ભૂગોળ + વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી, બંધારણ, લોકપ્રશાસન + નીતિશાસ્ત્ર તથા અર્થતંત્ર વિષયો સંબંધિત પુસ્તકોનો સમાવેશ થાય છે.

પ્રસ્તુત પુસ્તક **ગુજરાતી ભાષા** વિષય પર કેન્દ્રિત છે. જેમાં વિષયના અભ્યાસક્રમ મુજબ તથા નવી પરીક્ષા પદ્ધતિ અનુસારના પ્રશ્નો અને તેના મોડેલ જવાબોને ‘**પંચામૃત રણનીતિ**’ ના ભાગરૂપે પીરસવામાં આવેલ છે. જે ઉમેદવારોને પરીક્ષાની તૈયારી કરવામાં ઉચિત માર્ગ ચીંધશે એવી આશા છે.

સંપાદક

વિકાસ પટેલ

લેખક

વત્સલ પટેલ, વીરપ્રતાપસિંહ જાડેજા

જાણ સ્વીકાર

આ પુસ્તકમાં લેખન શુદ્ધિ, પ્રૂફ રીડિંગમાં અવિરતપણે મદદ કરનાર વત્સલ પટેલ તથા ટાઇપિંગ અને ફોર્મેટિંગ ટીમનાં સ્ટાફ ખુશ્બુ સોલંકી, પ્રિયંકા લેઉવા, હિના સિંઘલ, હિમાંશી રાઓલ, ધારા વાઘેલા, કોમલ રાવલ, પૂનમ પરમાર, કોમલ પરમાર અને ડિઝાઇનિંગ માટે અંશ વાછાણી, મયંક ઘેલાણી અને સમગ્ર WebSankul Publication ટીમનો આભાર. વ્યાકરણ અને શબ્દભંડોળ ભાગ તૈયાર કરવામાં પોતાનું માર્ગદર્શન અને સાહિત્ય પૂરું પાડવા બદલ મહેશ સોલંકી સાહેબનો પણ ખૂબ ખૂબ આભાર.

લેખક

વત્સલ પટેલ,
વીરપ્રતાપસિંહ જાડેજા

અનુક્રમણિકા

ગુજરાતી ભાષા : વર્ણનાત્મક

1.	નિબંધ લેખન.....	11
2.	વિચાર વિસ્તાર.....	43
3.	સંક્ષેપીકરણ.....	64
4.	ગદ્યસમીક્ષા.....	93
5.	ઔપચારિક ભાષણો અને પત્રકાર પરિષદ માટે ઉદ્બોધન.....	127
6.	પ્રચાર માધ્યમો માટેનું નિવેદન.....	148
7.	પત્ર લેખન અને અરજી લેખન	168
8.	ચર્ચાપત્ર.....	199
9.	દૃશ્યઆલેખન.....	224
10.	અહેવાલ લેખન.....	244
11.	સંવાદ કૌશલ્ય.....	261
12.	ભાષાંતર : અંગ્રેજીમાંથી ગુજરાતીમાં અનુવાદ	277

ગુજરાતી વ્યાકરણ

1.	રૂઢિપ્રયોગ.....	307
2.	કહેવતો.....	325
3.	સમાસ.....	334
4.	છંદ.....	341
5.	અલંકાર.....	347
6.	શબ્દસમૂહ.....	353
7.	જોડણી.....	364
8.	લેખન શુદ્ધિ / ભાષા શુદ્ધિ.....	373
9.	સંધિ.....	387
10.	વાક્ય પરિવર્તન / વાક્યના પ્રકારો.....	394

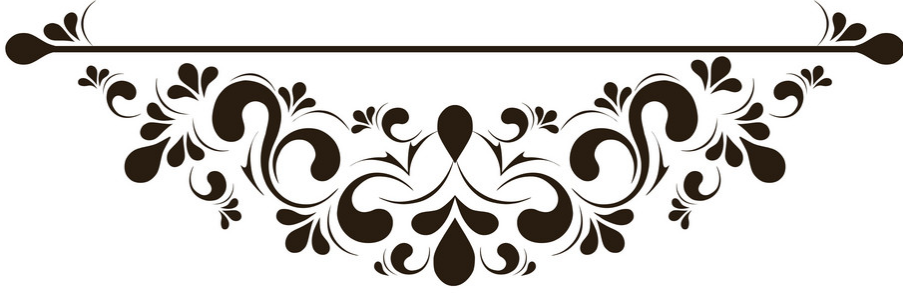
ક્રમ	અભ્યાસક્રમની વિગત (GAS / ACF / RFO)	ફાળવેલ ગુણ
1.	નિબંધ : પાંચ પૈકી કોઈ પણ એક (ઓછામાં ઓછા 250 વધુમાં વધુ 300 શબ્દોમાં) (વર્ણનાત્મક / વિશ્લેષણાત્મક/ ચિંતનાત્મક / સાંપ્રત સમસ્યા પર આધારીત)	20
2.	વિચાર વિસ્તાર (ત્રણ પૈકી કોઈ પણ બે) કાવ્યપંક્તિઓ કે ગદ્યસૂક્તિનો વિચારવિસ્તાર (આશરે 100 થી 150 શબ્દોમાં)	10
3.	સંક્ષેપીકરણ : આપેલ ગદ્યખંડમાંથી આશરે 1/3 ભાગમાં તમારા શબ્દોમાં સંક્ષેપ	10
4.	ગદ્યસમીક્ષા : આપેલા ગદ્યખંડના આધારે પુછેલા પ્રશ્નોના જવાબ લખો.	10
5.	ઔપચારીક ભાષણો તૈયાર કરવા (સ્વાગત, વિદાય, ઉદ્ઘાટન વગેરે) / પત્રકાર પરીષદ માટે ઉદબોધન તૈયાર કરવા (ઊર્જા, ખેત ધિરાણ, પ્રદુષણ, આરોગ્ય, શિક્ષણનો નીતિ વિષયક કે સમસ્યા વિષયક) (આશરે 150 શબ્દોમાં)	10
6.	પ્રચાર માધ્યમો માટે નિવેદનો તૈયાર કરવા (આશરે 150 શબ્દોમાં)	10
7.	પત્ર લેખન (અભિનંદન / શુભેચ્છા / વિનંતી / ફરીયાદ વગેરે) (આશરે 150 શબ્દોમાં)	10
8.	ચર્યાપત્ર (વર્તમાન પત્રમાં પ્રજાના પ્રશ્નો / સાંપ્રત સમસ્યાઓ / વ્યક્તિગત અભિપ્રાય રજૂ કરતો ચર્યાપત્ર (આશરે 150 શબ્દોમાં)	10
9.	દ્રશ્ય આલેખન (આલેખ / ચિત્ર / ફ્લો ચાર્ટ / સરખામણી પત્રક / આંકડાકીય મહિતી વગેરે પરથી લખાણ) (આશરે 150 શબ્દોમાં)	10
10.	અહેવાલ લેખન (આશરે 150 શબ્દોમાં)	10
11.	સંવાદ કૌશલ્ય : બે વ્યક્તિઓ વચ્ચે સંવાદ (જુથ ચર્યા / સભાનુ કામકાજ / પાણી / કૃષિ / આરોગ્ય / સફાઈ/ શિક્ષણને લગતી સમસ્યાઓ વગેરે. (આશરે 150 શબ્દોમાં)	10
12.	ભાષાંતર : અંગ્રેજીમાંથી ગુજરાતીમાં અનુવાદ	10
13.	ગુજરાતી વ્યાકરણ (સુચવ્યા મુજબ જવાબ લખવો) (આ પ્રશ્નોમાં આંતરિક વિકલ્પો રહેશે નહીં.)	20
	<ul style="list-style-type: none"> રૂઢિપ્રયોગોનો અર્થ અને તેનો વાક્યપ્રયોગ કહેવતોનો અર્થ સમાસનો વિગ્રહ કરી તેની ઓળખ છંદ ઓળખાવો અલંકાર ઓળખાવો શબ્દસમુહ માટે એક શબ્દ જોડણી શુદ્ધિ લેખન શુદ્ધિ / ભાષા શુદ્ધિ સંધિ - જોડો કે છોડો વાક્યરચના અંગો / વાક્યના પ્રકાર / વાક્ય પરીવર્તન 	

ક્રમ	અભ્યાસક્રમની વિગત (Dy.So. / STI / Chief Officer)	ફાળવેલ ગુણ
1.	નિબંધ : ત્રણ પૈકી કોઈ પણ એક (આશરે 250 થી 300 શબ્દોમાં) (વર્ણનાત્મક/ વિશ્લેષણાત્મક/ ચિંતનાત્મક/ સાંપ્રત સમસ્યા પર આધારીત)	15
2.	વિચાર વિસ્તાર (બે પૈકી કોઈ પણ એક) કાવ્યપંક્તિઓ કે ગદ્યસૂક્તિનો વિચારવિસ્તાર (આશરે 100 શબ્દોમાં)	10
3.	સંક્ષેપીકરણ : આપેલ ગદ્યખંડમાંથી આશરે 1/3 ભાગમાં તમારા શબ્દોમાં સંક્ષેપ	10
4.	ગદ્યસમીક્ષા : આપેલા ગદ્યખંડના આધારે પુછેલા પ્રશ્નોના જવાબ લખો.	10
5.	પ્રચાર માધ્યમો માટે નિવેદનો તૈયાર કરવા (આશરે 150 શબ્દોમાં)	10
6.	પત્રલેખન (અભિનંદન/ શુભેચ્છા/ વિનંતી/ ફરીયાદ વગેરે) (આશરે 100 શબ્દોમાં)	05
7.	ચર્યાપત્ર (વર્તમાનપત્રમાં પ્રજાના પ્રશ્નો/ સાંપ્રત સમસ્યાઓ/ વ્યક્તિગત અભિપ્રાય રજૂ કરતો ચર્યાપત્ર (આશરે 200 શબ્દોમાં)	10
8.	અહેવાલ લેખન (આશરે 200 શબ્દોમાં)	10
9.	ભાષાંતર : અંગ્રેજીમાંથી ગુજરાતીમાં અનુવાદ	10
10.	ગુજરાતી વ્યાકરણ (સુચવ્યા મુજબ જવાબ લખવો) (આ પ્રશ્નોમાં આંતરિક વિકલ્પો રહેશે નહીં.)	10
	<ul style="list-style-type: none"> રૂઢિપ્રયોગોનો અર્થ અને તેનો વાક્યપ્રયોગ કહેવતોનો અર્થ સમાસનો વિગ્રહ કરી તેની ઓળખ છંદ ઓળખાવો અલંકાર ઓળખાવો શબ્દસમુહ માટે એક શબ્દ જોડણી શુદ્ધિ લેખન શુદ્ધિ / ભાષા શુદ્ધિ સંધિ - જોડો કે છોડો વાક્યરચના અંગો / વાક્યના પ્રકાર / વાક્ય પરીવર્તન 	

ભાગ - 1

ગુજરાતી ભાષા : વર્ણનાત્મક

- પરિચય
- નિબંધ લેખન
- સૈદ્ધાંતિક માહિતી : માળખું અને ધ્યાનમાં રાખવાના મુદ્દા
- આદર્શ જવાબો
- સ્વાધ્યાય અર્થે પ્રશ્નો અને PYQs

◆ પરિચય

નિબંધ એ બે શબ્દોથી મળીને બનેલું છે, નિ + બંધ. જેનો અર્થ છે કે સારી રીતે બંધાયેલ રચના, જે વિચારપૂર્વક, ક્રમબદ્ધ, વિશ્લેષણાત્મક રીતે અને સરળ ભાષામાં રજૂ કરવામાં આવેલ હોય.

- નિબંધ એક એવી રચના છે કે, જેમા લેખકના મનની જટીલ વાતને સરળ શબ્દોમાં તૈયાર કરાય છે. જેથી સામાન્ય વ્યક્તિ પણ તેને વાંચીને લખનારના કહેવાનો ભાવાર્થ સમજી શકે. આ રીતે નિબંધ એ વિષયના બીજામાં ઢળાયેલી રચના ગણી શકાય.
- નિબંધનો હેતુ ઉમેદવારનો વિવિધ વિષયોમાં જ્ઞાન અને જાગરુકતા તથા તેમની નિબંધ સ્વરૂપમાં સાતત્યપૂર્ણ લખાણની ક્ષમતા અને વિચારોની સમૃદ્ધિ ચકાસવાનો છે.
- નિબંધની રચના માટે કવિ કે લેખક હોવું આવશ્યક નથી. સામાન્ય વિદ્યાર્થી પણ ખૂબ સારો નિબંધ લખી શકે છે, પરંતુ તે માટેની પ્રાથમિક શરત એટલી જ કે લેખક દ્વારા પોતાના વિચારોને વાંચનારના દિલ સુધી પહોંચાડવા માટે શુદ્ધ, સરળ અને સચોટ ભાષા હોવી આવશ્યક છે.
- સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાના ઉમેદવારને કોઈ એક નિશ્ચિત વિષય પર નિબંધ લખવાની કળા ચકાસવા આયોગ દ્વારા મુખ્ય પરીક્ષાના ગુજરાતી ભાષાના પેપરના અભ્યાસક્રમમાં નિબંધ લેખનનો સમાવેશ કરવામાં આવે છે.

પ્રશ્ન	મુખ્ય પરીક્ષા	વિકલ્પ	શબ્દો	ગુણ
નિબંધ : વર્ણનાત્મક / વિશ્લેષણાત્મક / ચિંતનાત્મક / સાંપ્રત સમસ્યા પર આધારિત	GAS / ACF / RFO	પાંચ પૈકી કોઈ પણ એક	ઓછામાં ઓછા 250 થી વધુમાં વધુ 300 શબ્દોમાં	20
	PI	ત્રણ પૈકી કોઈ પણ એક		20
	Dy.So. / STI	ત્રણ પૈકી કોઈ પણ એક		15

◆ નિબંધ લેખન

“કોઈ વિષય, વસ્તુ પર તેનાં સ્વરૂપ, પ્રકૃતિ, ગુણ-દોષ વગેરે પરની લેખકની ગદ્યાત્મક અભિવ્યક્તિને નિબંધ કહે છે. તથા સીમિત સમય અને સીમિત શબ્દોમાં ક્રમબદ્ધ વિચારોની અભિવ્યક્તિને નિબંધની સંજ્ઞા આપી શકાય.”

◆ આદર્શ જવાબ

Q.1 : આગળ વધતાં રહેવાની યાવી એટલે આજીવન વિદ્યાર્થી બનીને શીખતાં રહેવું.

જવાબ

“આ અમિતાભ બચ્ચન ઘરડા થયા છતાંય પૈસા કમાવાં એક્ટિંગ છોડતા નથી... કેટલા લાલચુ માણસ છે !” આવા કટાક્ષ અવારનવાર લોકોનાં મોઢે સાંભળવા મળતા રહે છે. પરંતુ, આ લોકોને કોણ સમજાવશે કે કામ કરતાં રહેવાથી અને સતત શીખતા રહેવાથી માણસનો વિકાસ થતો રહે છે. જે દિવસથી શીખવાનું બંધ કરી દઈશું, તે જ દિવસે સમજવું કે આપણે અંદરથી મૃત્યુ પામ્યાં છીએ. આજના સમયે આવી હજારો હાલતી- ચાલતી જીવતી લાશ આપણી આજુબાજુ જોવા મળે છે. આમ સફળતા પ્રાપ્ત કરવી ખૂબ જ મુશ્કેલ છે. પરંતુ તેને ટકાવી રાખવું કદાચ તેનાથી પણ વધુ મુશ્કેલ છે, માટે સમયની માંગ અનુસાર સતત શીખતા રહેવું એ જ લાંબી સફળતાનો મૂળ મંત્ર હોય શકે.

પરંતુ, આપણા સમાજે એક જડ જીવનવ્યવસ્થા ઊભી કરી છે, જ્યાં નિશ્ચિત ઉંમર સુધી વિદ્યાર્થી બનીને શિક્ષણ લેવામાં આવે છે, ત્યારબાદ કામઘંઘે લાગીને વૃદ્ધાવસ્થા આવે એટલે આરામદાયક જીવન જીવવા બધી જ પ્રવૃત્તિઓ સંકેલી લેવામાં આવે છે, કદાચ તેના લીધે જ જૂની અને નવી પેઢી વચ્ચેની ભેદ રેખા વધવા જેવા પ્રશ્નો સામે આવે છે. આ નિવૃત્તિનો વિચાર પણ આ જ આળસુ અને જડ પદ્ધતિનું સંતાન છે. આપણે ક્યારે સમજીશું કે શીખવાની કોઈ જ ઉંમર નથી હોતી. જો તમને ક્યાંક બગીચામાં ફોટોગ્રાફી પર હાથ અજમાવતા દાદા મળી જાય તો તેમને વધાવી લેજો અને જીવનને સાર્થકતાપૂર્વક જીવવા બદલ તેમને અભિનંદન આપજો.

સતત શીખવાની વાત થાય છે ત્યારે આપણને લાગે છે કે ક્યાં સુધી શીખતાં રહેવું ? આમ, જીવવાનો અર્થ જ શો ? પરંતુ યાદ રાખવું કે સફળતા એ માઈલસ્ટોન નહીં, પરંતુ સતત ખેડાતી યાત્રા છે. જીવનની પ્રગતિનો આધાર સતત શીખતાં રહીને બદલાવને આત્મસાત કરવામાં છે. જો 20મી સદીના અંતમાં ટાઈપરાઈટરનું કામ કરતો વ્યક્તિ કોમ્પ્યુટર શીખવા માટે અણગમો રાખે તો વર્તમાન આર્થિક બજારમાં ટકી શકાય ખરું ? નહીની જેમ સતત વહેતાં રહેવું જરૂરી છે. જો સ્થિર થઈ ગયા તો ખાળોચિયાની જેમ જીવન જડ થઈ જશે અને ગંધાર્થ જશે. જડતા અને સ્થિરતાથી ડરવા જેવું ખરું!

સર્જનાત્મકતા અને યથાર્થતાભર્યું કામ કરવા યથાયોગ્ય અને નવીનતાસભર બાબતો શીખવી જરૂરી છે. સતત શીખવું એ સરળ નથી, ખાસ કરીને આપણે જ્યારે કારકિર્દીની ઊંચાઈઓ પર સ્થાન જમાવીને બેઠાં હોઈએ ત્યારે પરફેક્સનિઝમના ભ્રમમાં રાચવા લાગીએ છીએ. યાદ રાખવું કે કશું જ સંપૂર્ણ/પરિપૂર્ણ નથી. “ધ ટાઈમ ઈસ ઓન્લી કોન્સ્ટન્ટ” (સમય એક જ સતત છે), માટે સમય સાથે બદલાતા રહેવું. જો સતત પ્રશ્ન કરવાનો અને કુતૂહલતાનો ભાવ રાખીશું તો પરિસ્થિતિની બીજી બાજુ પર ડોકિયું કરીને આપણી ખામીઓ જાણી શકીશું. કંઈપણ શીખતાં પહેલાં શું ખૂટે છે તે જાણવું જરૂરી છે. ત્યાર બાદ કેવી રીતે તે ખાઈને ભરવી તે વિશે આત્મમંથન અને શોધસંશોધન કરીને શીખવામાં સંપૂર્ણ ઊર્જા લગાવી દેવી જોઈએ.

શીખવાના માર્ગની સૌથી મોટી અડચણ એ પ્રથમ પગલું ભરવામાં રહેલો ડર છે. શું આપણે ડગલાં માંડ્યાં વગર દોડતાં શીખ્યા હોત ખરાં? માર્ટીન લ્યુથર કિંગ કહેતા કે જો અંધારું હોય તો પણ સીટી ચડવા પ્રથમ પગથિયાં તરફ ડગ માંડજો. ગબડશું, લથડશું કે પડીશું પરંતુ કંઈક તો શીખીશું. જીવનની અઘરી શીખ એ નિષ્ફળતા જ શીખવે છે. સફળતા કે નિષ્ફળતાની ક્ષણે હર્ષ ઉલ્લાસમાં કે દુઃખમાં મનુષ્ય ભાવનાત્મક બુદ્ધિમતાનો પ્રયોગ કરી સ્થિર રહી શકે. આ ક્ષણે ફરીથી ઊભા થવાનું શીખીને જીવનના પડકારોને પાર પાડતાં શીખી લઈએ.

વિનમ્રતા, આત્મવિશ્લેષણ અને સરળતાના ભાવ સાથે પોતાનું સતત મૂલ્યાંકન કરતા રહેવું જરૂરી છે. શીખવાનો અર્થ કારકિર્દી વિષયક બાબતો પૂરતો મર્યાદિત નથી. બાળકો સાથે સમય વીતાવતા, ફૂલછોડ ઊગાડતાં કે પ્રેમથી વાત કરવાનું પણ શીખી શકાય. જીવનમાં કારકિર્દી અને વ્યક્તિગત જીવન વચ્ચે સંતુલન રાખવું મુશ્કેલ બની ગયું છે. તે શીખી લેવાથી પ્રગતિનો રથ અવિરતપણે ચાલતો રહેશે.

જ્ઞાન એ વટવૃક્ષ છે. જેટલું ગ્રહણ કરશો તેટલું વિશાળ ફેલાઈને પોતાની ઘટાઓમાં તમારા સપનાંઓને છાંયડો આપશે. સપનાંઓ જોવાથી હિંમત આવે છે, કંઈક નવું શીખવાની. તેને મરવા ન દેશો. પોતાને ભીતરથી ગુમાવીને જીવવાનો કોઈ જ અર્થ નથી. સમાજથી નિરપેક્ષ બનીને આત્મીય ભાવે પોતાની શરતે જીવવામાં જ સાર્થકતા છે, સફળતા છે અને અસ્તિત્વનો અઘોષિત રણકાર છે. માટે તમારી અંદરના એ વિદ્યાર્થીને ક્યારેય મરવા ન દેશો.

Previous Year Questions (PYQs)

GAS	09/2014-15	Q. જો હું ભગવાન હોઉં તો ... Q. સાહિત્ય અને સમાજ Q. આતંકવાદ: દુનિયાની સળગતી સમસ્યા Q. જો આજે ગાંધીજી જીવતા હોત તો ...
	121/2016-17	Q. વૈશ્વિકીકરણથી ભારતમાં આવેલાં સાંસ્કૃતિક પરિવર્તનો Q. હિન્દી સિનેમામાં નારીત્વનું પરિવર્તિત નિરૂપણ - છેલ્લા દાયકાના સંદર્ભે Q. ડિજિટલ ઉપકરણો વડે જીવાતાં જીવનની મનુષ્યોના આંતરસંબંધો પર અસર
	40/2018-19	Q. આધુનિક મનુષ્યની ભૌતિકવાદી જીવનશૈલીનાં પરિણામો Q. ગાંધીજીનાં વ્યક્તિત્વનાં કયાં પાસાંઓને લીધે તેઓ અદ્વિતીય બન્યા? Q. ગુજરાતી ડાયસ્પોરા - આરંભ, વિકાસ અને પરિણામો Q. ભારતીય ન્યાયિક પ્રક્રિયાના પ્રશ્નો અને ઉપાયો Q. ડિજિટલ યુગમાં બાળકોમાં પરંપરાગત રમતોને લોકપ્રિય કરવા અંગેના પડકારો
	10/2019-20	Q. ‘ભારતીયતા’ અંગે મારી સમજ Q. ‘હેરી પોટર’ જેવી કથાસાહિત્યની કૃતિઓની સફળતાનાં કારણો Q. આર્ટિફિશિયલ ઇન્ટેલિજન્સની મનુષ્યની સર્જનશીલતા પર થનાર અસરનું સ્વરૂપ અને પરિણામો Q. સરોગેસીનાં મનોવૈજ્ઞાનિક અને સામાજિક પરિણામો Q. ભારતમાં માનવવિદ્યાઓની ઘટતી મહત્તાની સમાજ જીવન પર થનારી અસર
	26/2020-21	Q. યોગ: કર્મસુ કૌશલમ્ Q. ગુજરાતમાં પ્રવાસી પક્ષીઓનું વિશ્વ Q. કોવિડ-19 પછી વિશ્વમાં આવેલાં મહત્ત્વનાં પર્યાવરણીય પરિવર્તનો Q. ભારતીય બંધારણ - વર્તમાન સંદર્ભે સમીક્ષા Q. ભારતમાં ‘ઓનર કિલિંગ’ની સમસ્યા - પરિબળો, પ્રશ્નો અને પરિણામો
	30/2021-22	Q. ક્રિપ્ટો કરન્સીનું ભવિષ્ય Q. ચુદ્ધો અને માનવસમાજ : આંતરસંબંધો અને પરિણામો Q. નારીવાદ : લાભાલાભ Q. ભારતમાં ન્યાયતંત્રની અસરકારક કામગીરી માટે આવકાર્ય પગલાં Q. પાણી પ્રદૂષણની સમસ્યાઓ અને નિવારણ
PI	38/2017-18	Q. દેશમાં વધી રહેલી આર્થિક અસમાનતાની સમાજ પર થઈ રહેલી અસર Q. સૌર ઊર્જાની ઉપયોગિતા Q. તાણમુક્ત જીવન માટે આવશ્યક પગલાંઓ

- પરિચય
- વિચાર વિસ્તાર
- સૈદ્ધાંતિક માહિતી : માળખું અને ધ્યાનમાં રાખવાના મુદ્દા
- આદર્શ જવાબો
- સ્વાધ્યાય અર્થે પંક્તિઓ અને PYQs

◇ પરિચય

વ્યવહારમાં બોલાતી ભાષા એ વિચારોના આપ-લે નું માધ્યમ છે, જ્યારે સાહિત્યમાં વપરાતી ભાષા દ્વારા સાહિત્યકાર જીવનની કોઈ મોટી વાત, જીવનનું કોઈ અગત્યનું રહસ્ય સૂચવવાનો પ્રયત્ન કરે છે. જેમાં કેટલીક વાર ગદ્ય તો કેટલીક વાર પદ્ય પંક્તિઓનો પ્રયોગ કરવામાં આવે છે.

- વિચાર વિસ્તાર એ વ્યક્તિના વિચારોની ઊંડાણ અને અનુભવોનો નિયોડ પ્રસ્તુત કરવા તેમજ વિચારોમાં વિવિધતા રજૂ કરવાનો અવસર આપે છે. દરેક વ્યક્તિની જુદા જુદા વિષયો પ્રત્યેની અલગ અલગ સમજ અને મંતવ્ય હોય છે. અહીં વિચાર વિસ્તારમાં તેને રજૂ કરવાનો અવસર મળે છે.
- GPSC દ્વારા અલગ અલગ પદ માટે લેવાતી મુખ્ય પરીક્ષામાં વિચાર વિસ્તાર પૂછાય છે. સામાન્ય રીતે કાવ્યપંક્તિ, કાવ્યકંડિકા, વિદ્યાન-સુભાષિત, સંસ્કૃત સુભાષિત કે પછી ગદ્ય સૂક્તિ આપવામાં આવે છે અને તેનું વિસ્તારપૂર્વક અર્થ ન બદલાય તે રીતે પોતાની ભાષામાં વર્ણન કરવાનું હોય છે.

પ્રશ્ન	મુખ્ય પરીક્ષા	ગદ્ય/પદ્ય પંક્તિ	શબ્દો	ગુણ
વિચાર વિસ્તાર : કાવ્યપંક્તિઓ કે ગદ્યસૂક્તિનો વિચાર વિસ્તાર	GAS / ACF / RFO	ત્રણ પૈકી કોઈ પણ બે	આશરે 100 થી 150 શબ્દોમાં	10
	PI	ત્રણ પૈકી કોઈ પણ બે	આશરે 100 શબ્દોમાં	20
	Dy.So. / STI	બે પૈકી કોઈ પણ એક	આશરે 100 શબ્દોમાં	10

◇ વિચાર વિસ્તાર

“કાવ્યપંક્તિ કે ગદ્યસૂક્તિને સંક્ષેપમાં તેમ છતાં અર્થસભર રીતે ઉત્કૃષ્ટ ભાષાસામગ્રીનો પ્રયોગ કરી આપેલ વિષયના ગહન અર્થને સરળતાથી સમજાવવાની કળા એટલે વિચાર વિસ્તાર.”

- જેમાં સીધા - સાદા અર્થ પાછળ શાનું સૂચન છે તેનું વિવરણ કરવાની તમારી સમજશક્તિ અને વિચારોની મૌલિકતાનું પરીક્ષણ થાય છે તથા તે અનુસાર ગુણ આપવામાં આવે છે. એક ઉમેદવાર તરીકે આપણે, ભાષા ઉપર સારી પકડ ધરાવીએ છે તે અહીં દર્શાવી ઉત્તરવહી ચકાસનાર ઉપર સારી છાપ ઊભી કરી શકાય છે.

ધ્યાનમાં રાખવાના મુદ્દાઓ :

- ખૂબ જ એકાગ્રતા સાથે પંક્તિ દ્વારા રજૂ થયેલ મૂળ વિચારને સમજવા પ્રયત્ન કરવો, જેથી મૂળ પંક્તિના ગહન અર્થોને વિવિધ ભાગોમાં વહેંચી અને સમજી શકાય. તેનાથી તમે સુવ્યવસ્થિત ક્રમમાં અને સચોટતાથી રજૂઆત કરી શકશો.
- વિષયાંતરને કોઈ સ્થાન નથી, માટે ચોક્કસ અર્થ સમજ્યા બાદ જ લખવાનું શરૂ કરો. આ ઉપરાંત તમારી ભાષા પોતીકી છાપ ઉપસાવે તેવી અને વિસ્તારની ગેરસમજ ન જન્માવે તેવી મૌલિકતાથી ભરપૂર હોવી જોઈએ.
- આપેલ પંક્તિને 3 થી 4 ભાગમાં વહેંચી તે દરેકનો અર્થ સમજી બાદમાં સમગ્ર વિચારનું સંકલન કરી, તે વિષય પરની તમારી સમજ અનુસાર રજૂઆત કરવી.
- વિષય અનુરૂપ સોનામાં સુગંધ ભળે તેમ રૂઢિપ્રયોગો, કહેવતો, અન્ય પંક્તિઓ કે દૃષ્ટાંતોનો પ્રયોગ કરી ક્રમબદ્ધતા જાળવવી અને સળંગસૂત્રતા સાથે રજૂઆત કરવી.
- શબ્દોનું પુનરાવર્તન તેમજ વ્યર્થ પિષ્ટપેષણ કે પર્યાયરૂપ વિધાનોનો ખડકલો વાચકના મનમાં નકારાત્મક પ્રભાવ ઊભો કરે છે.

◇ આદર્શ જવાબો**Q. 1 :**

**આપણી વ્યથા, અવરને મન રસની કથા,
ઈતરના કંઈ તથા, જીરવી એને જાણીએ, વીરા ! - રાજેન્દ્ર શાહ**

જવાબ**અર્થ :**

જ્યાં ને ત્યાં હૃદય ખોલવાની સર્વસ્વ રજૂ કરી દેવાની આપણી કુટેવ અંગે કવિ અહીં ટકોર કરે છે. સામેની વ્યક્તિ આપણી વાત જાણવા કે મનોવ્યથા સમજવા લાયક છે કે નહીં એ સમજ્યા કે ચકાસ્યા વિના જ મોટેભાગે આપણે આપણી વ્યથાની કથા કરતાં રહીએ છીએ, જે બીજાને મન તો ક્યારેક માત્ર રસની કથા જ હોય એવું જ બને. એટલે જ થોડું શબ્દોનું મૂલ્ય સમજી ચૂપ રહેતા શીખવું અગત્યનું છે.

વિસ્તાર :

ક્યાં ટકવું, ક્યાં છટકવું અને ક્યાં અટકવું. આ ત્રણ શીખ જીવનમાં સફળતા મેળવવા અને સુખી થવામાં ખૂબ કામ લાગે છે. તેવી જ રીતે ‘મૌન’ એ પણ દુનિયાના સર્વશ્રેષ્ઠ હથિયારો પૈકીનું એક છે. જે વ્યક્તિને પોતાની વાણી અને વિચારોનો સભાનતાપૂર્વક ઉપયોગ કરતાં આવડતો હોય તે વ્યક્તિ જગતમાં ‘અજય’ રહે છે. વાણી એ કદાચ પ્રભુએ માનવીને આપેલી સૌથી મૂલ્યવાન ભેટ છે. છતાં લોકો એને સૌથી વધારે વિવેક વિના વેડફે છે. જ્યાં આપણા શબ્દોનો મહિમા હોય ત્યાં જ એ ઉચ્ચારવાનો અર્થ છે. નહીં તો ચૂપ રહેવું જ વધારે સારું. કેમ કે, આપણે જેને ને તેને આપણી વ્યથાની વાત કરવા બેસીએ તો એને એમાં રસની કથા જ સંભળાતી હોય છે: એ રસથી વાત સાંભળે છે પણ એનો રસ માત્ર કથા જાણવાનો, કુતૂહલનો હોય છે. આપણા માટે જે હૃદયમાં શલ્ય સમાન પીડા હોય એનું અવરને મન રસપ્રદ કથાથી વધારે કંઈ મહત્ત્વ નથી હોતું. માટે ભલેને પ્રાણમાં અગ્નિ પ્રકટ્યો હોય, છતાં આપણે શીતળ રહી શકીએ. શંકરાચાર્યની માફક અગ્નિને જીવી શકીએ તો જ જીવનની સાર્થકતા છે.

બોધ :

‘અંતરની વાતું ચોરે ન ચિતરાય’ જગતમાં સુખમાં તો ઘણા ભાગીદાર મળી જાય છે, પરંતુ દુઃખમાં તો વ્યક્તિએ એકલા જ સહેવાનું હોવાથી સ્વબળે મુશ્કેલીનો સામનો કરવાની હિમ્મત કેળવવામાં જ સાચું સુખ છે.

“આપણું હૃદય ખોલીએ ના કંઈ...પ્રાણમાં જલન હોય ને તો એ ધારીએ શીતલ રૂપ!”

Q. 2 :

**રમતાં રમતાં લડી પડે, ભૈ માણસ છે,
હસતાં હસતાં રડી પડે, ભૈ માણસ છે.**

- જયંત પાઠક

◆ સ્વાધ્યાય માટેના મહાવરારૂપ પંક્તિઓ

Q. પ્રતીક્ષા મોક્ષને થાયે, દરિયાની કદાપિ ના;

હોય ઉત્સવ મેઘાગમનનો, સમુદ્ર તરંગનો ના.

- કનૈયાલાલ જોશી

Q. અંગડાં ઊનાં થાય તોય આડી આવતી

કસ્તરણવારણ કાય કોક જ ગરણી કાગડા.

- દુલા ભાયા કાગ

Q. કોયલડી ને કાગ વાને વરતાયે નહીં,

જીભલડીમાં જવાબ સારું સોરઠિયો ભણે.

- લોકદુહામાંથી

Q. દુર્વૃત્તિઓ જે જગવે જનોની, તે ખેલ માંડે ભયનો ભરેલો,

ભર્યાં તળાવો તણી પાળ ખોદી, રોકી શક્યા છે જળધોધ કોણ?

- રમણભાઈ નીલકંઠ

Q. દેખી બુરાઈ ના ડરું હું, શી ફિકર છે પાપની ?

ધોવા બુરાઈને બધે ગંગા વહે છે આપની.

- કલાપી

Q. 'કરું છું' ને 'કર્યું છે મેં' જૂઠું એ અભિમાન હા,

કરી તે શું શકે પ્રાણી, આ અનંત અગાધમાં ?

- કલાપી

Q. શ્રમ, નદી, ફૂલ, ઇન્દુકલા સહુને પ્રભુવરદાન,

શોભે સુંદર સહુ ક્રમે, પરિણતિ સમ ઉત્થાન.

- ઉશનસ

Q. હે મૃત્યુ, મારી પ્રેયસીના વેશમાં

તું આવ, તો ઘારું તનેયે એ જ આસ્થામાં.

- નિરંજન ભગત

Q. ઊગ્યાં દુઃખનાં ઝાડ, એ પથ્થર પથ્થરમાં પ્રભુ.

પડ્યા વિતકના પહાડ, એ પથમાં પ્રભુ.

- જ્ઞાનાલાલ

Q. ઊર્ધ્વગામીનું જીવવુંય ઘન્ય છે.

અધોગામીનું જીવવુંય ધૂળ છે.

Q. માણ્યું તેનું સ્મરણ કરવું એય છે એક લહાણું.

Q. જીવવું તો જીવવું જગમાં ખરી તાકાતથી,

માથું મુક્તિની ખુમારીથી સદા ઊંચું કરી.

Q. ઘેલી માથે બેડલું, મર્કટ કોટે હાર;

જુગારી-ગાંઠે ગરથ તે ટકે કેટલી વાર ?

Q. વેર, વ્યસન, વૈભવ ને વ્યાજ

વહાલાં થઈ કરશે તારાજ.

Q. શું જીવનમાં કે શું કળામાં, અનુકરણ એટલે મરણ.

Q. મોટાઓની અલ્પતા જોઈ થાક્યો,

નાનાની મોટાઈ જોઈ જીવું છું.

Q. શૂન્ય વધ્યાં ને વધ્યાં અંતરાણ.

Q. કે હીન જન્મે નવ હીન માનવ,

કે હીન કાર્ય કરી હીન માનવ.

Q. ચહું થવા હુંયે મધુર ખીલતું પુષ્પ નવલું,

પરંતુ ના થવા ઈચ્છા જીવન જીવી તાડ તરુનું.

Q. સાત વેતના સર્વજન, કિંમત બુદ્ધિ તુલ્ય;

સરખા કાગળ હૂંડીનાં, આંક પ્રમાણે મૂલ્ય.

Q. પગો તો પગરખાં પહેરી ફરે પણ,

પગલાંનું શું જ્યારે તપી જાય રેતી.

Q. રેલાઈ આવતી છોને બધી ખારાશ પૃથ્વીની,

સિંધુના ઉરમાંથી તો ઊઠશે અમી વાદળી.

Previous Year Questions (PYQs)

GAS	09/2014-15	<p>Q. છે માનવી જીવનની ઘટમાળ એવી; દુઃખપ્રધાન સુખ અલ્પ થકી ભરેલી.</p> <p>Q. ફૂલને મારગ સો કોઈ ચાલે, કંટક મારગ કોઈ.</p> <p>Q. દશા તો છે સડક જેવી, સડક ચાલી નથી શકતી, સડકને ખૂંદનારાને સડક ઝીલી નથી શકતી.</p> <p>Q. રેલાઈ આવતી છોને બધી ખારાશ પૃથ્વીની, સિંધુના ઉરમાંથી તો ઊઠશે અમી વાદળી.</p>
	121/2016-17	<p>Q. “સૌંદર્ય પી, ઉરઝરણ ગાશે પછી આપમેળે.” - ઉમાશંકર જોશી</p> <p>Q. “હું જ રહું વિલસી સહુ સંગ ને હું જ રહું અવશેષે.” - રાજેન્દ્ર શાહ</p> <p>Q. “માળિયામાંથી દેખાતું મેલું મરિચલ આકાશ, કદીક એકાદ તારો, એની પછી જ હશેને સ્વર્ગ?” - સુરેશ જોશી</p>
	40/2018-19	<div style="display: flex; justify-content: space-between;"> <div style="width: 48%;"> <p>Q. સાતે રે સમદર એના પેટમાં, છાની વડવાનલની આગ, ને પોતે છીછરાં અતાગ: સપનાં આળોટે એમાં છોરુ થઈને ચાગલાં: ઊનાં રે પાણીનાં અદ્ભુત માછલાં, - વેણીભાઈ પુરોહિત</p> <p>Q. રજકણ સૂરજ થવાને સમણે, ઊગમણે ઊડવા લાગે, જઈ ઢળી પડે આથમણે - હરીન્દ્ર દવે</p> </div> <div style="width: 48%;"> <p>Q. અમે રે સૂઝું રૂનું પૂમડું, તમે અતર રંગીલા રસદાર; તરબોળી ધોને તારેતારને, વીંધો અમને વહાલા, આરપાર; આવો, રે આવો હો જીવન, આમના. - મકરંદ દવે</p> </div> </div>
	10/2019-20	<div style="display: flex; justify-content: space-between;"> <div style="width: 48%;"> <p>Q. ગહન નિધિ હું, મોજું ચે હું, વળી ઘનવર્ષણ, અભિનવ સ્વરૂપે પામું હું સદૈવ વિસર્જન - રાજેન્દ્ર શાહ</p> <p>Q. આપણે તો છીએ પુસ્તકના સામસામાં બે પૃષ્ઠો સંયુક્ત પણ અલગ અલગ માત્ર સિવાય ગયેલાં કોઈ ઋણાનુબંધના દોરાથી! - પન્ના નાયક</p> </div> <div style="width: 48%;"> <p>Q. વનનો લીલો અંધકાર જેમ કહે તેમ સૌ કરે ચરે, ફરે, રતિ કરે, ગર્ભને ધરે, અવતરે, મરે. - સિતાંશુ થશશ્ચન્દ્ર</p> </div> </div>

- પરિચય
- સંક્ષેપીકરણ
- સૈદ્ધાંતિક માહિતી : માળખાકીય અને ધ્યાનમાં રાખવાના મુદ્દા
- આદર્શ જવાબો
- સ્વાધ્યાય માટેના પરિચ્છેદ અને PYQs

◇ પરિચય

ભાષાના ઘડતર માટે તથા અભિવ્યક્તિને કેળવવા માટે લેખનના જે વિધવિધ મનોચત્ન છે, તેમાં સંક્ષેપીકરણ એક છે. ગુજરાતી વિષયના અભ્યાસક્રમમાં તેનું આગવું સ્થાન છે. જીવનનું કોઈ એવું ક્ષેત્ર નથી જ્યાં વ્યવહારમાં-મૌખિક કે લેખિત વ્યવહારમાં સંક્ષેપીકરણનો ઉપયોગ ન કરવો પડે! સરકારી-અર્ધસરકારી જેવા જાહેર કાર્યાલયોમાં લખવાની રહેતી નોંધ માટે સંક્ષેપીકરણ - સાર લેખનની નિપુણતા જરૂરી છે. આમ કહી શકાય કે ભાષાશિક્ષણની સફળતાના પાયામાં સાર લેખન છે. નીચે પ્રસ્તુત ખંડ આ વિષય પર પ્રકાશ પાડે છે.

પ્રશ્ન	મુખ્ય પરીક્ષા	ગુણ
આપેલા ગદ્યખંડમાંથી આશરે 1/3 ભાગમાં સંક્ષેપ .	GAS/ ACF / RFO	10
	PI	15
	Dy.So. / STI	10

◇ સંક્ષેપીકરણ

- આપેલ ફકરામાંથી બે તૃત્યાંશ વાક્યો કાઢી નાખીને, બાકીના વાક્યો બરાબર ગોઠવીને ફરી લખી નાખવું એટલે સંક્ષેપીકરણ, આ માન્યતા ભૂલભરેલી છે. સાહિત્ય જગતમાં સંક્ષેપીકરણને કંઈક આવી રીતે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે.

“સાહિત્ય રચનાના મુખ્ય વિચારને ખૂબ જ ટૂંકાણમાં અને તર્કબદ્ધ રીતે અભિવ્યક્ત કરવાની કરામત.”

- બીજા શબ્દોમાં “સાહિત્યિક રચનાના મધ્યવર્તી વિચારનો શક્ય તેટલો ટૂંકાણમાં વિસ્તાર.”

◇ સૈદ્ધાંતિક માહિતી

માળખાકીય અને ધ્યાનમાં રાખવાના મુદ્દા :

- સૌપ્રથમ આપેલ ફકરો ખૂબ એકાગ્રતાથી વાંચવો. પ્રથમ વાંચને અર્થ - મર્મ સ્પષ્ટ ન થાય તો બે - ત્રણ વખત વાંચવો.
- વાંચનથી સમજેલ ફકરાના કેન્દ્રીય વિચારને અનુરૂપ મહત્ત્વના અને બિનમહત્ત્વના મુદ્દા અલગ તારવવા.
- જુદાં જુદાં વાક્યોમાં એકની એક વાત કહેવાઈ હોય તો એવાં વાક્યો ભેગા કરી પુનરુક્તિ દૂર કરવી.
- લાંબા વાક્યને શબ્દસમૂહમાં, પારિભાષિક શબ્દ અને સમાસનો યોગ્ય જગ્યાએ પ્રયોગ કરવો.
- વધારાનાં વિશેષણો, ક્રિયાવિશેષણો કે ક્યારેક ક્રિયાપદો દૂર કરી શકાય એમ હોય તો દૂર કરીને વાક્યો ભેગાં કરી લેવાં.

ઉદાહરણો દ્વારા સમજૂતી.

ઉદા. : નીચે આપેલા ગદ્યનું આશરે 1/3 ભાગમાં સંક્ષેપીકરણ કરો.

કેટલાક માણસો (1) આ જગતમાં ઈશ્વર છે જ નહીં એમ માનીને પોતાને જાણે કે વૃદ્ધાવસ્થા અને મૃત્યુ આવવાનાં જ એમ માનીને જીવે છે. (2) ભવિષ્યનો અગાઉથી વિચાર કરી શકવાની બુદ્ધિનો એમનામાં અભાવ નથી હોતો, પણ (3) પોતાની જાતને તેઓ જરૂર કરતાં વધારે ડાહ્યા માનતા હોય છે. (4) જીવનમાં સફળ થવાનું કામ તો તેમને મન સાવ સહેલું ગણાતું હોય છે. બધાં દર્દો ઉપર જાદુઈ ઈલાજ હોય તેવી સચોટ અસર ઉપજવનારી દવા તેમની પાસે છે, એમ તેઓ માને છે. જીવનમાં બધાં (5) શારીરિક દુઃખો, માનસિક ચિંતાઓ અને સાંસારિક વિટંબણાઓ માટે જાણે (6) સિદ્ધ થઈ ચૂકેલા રહસ્યપૂર્ણ દૈવી શક્તિથી ભરેલા શબ્દોનો જાદુ તેમના (7) હાથમાં સહજ રીતે હોય તેમ તેઓ (8) પ્રચાર માટે લોકોને સમજાવવા માટે બોધવચન કહે છે.

- ઉપરના ફકરામાં લીટી દોરેલા શબ્દસમૂહો માટે યોગ્ય શબ્દ પસંદગી માટે મહાવરો.

(1) નાસ્તિક & દીર્ઘજીવી, (2) અગમબુદ્ધિ, (3) દોઢ ડાહ્યા અથવા વધુ આત્મવિશ્વાસી, (4) જીવનસાફલ્ય & રામબાણ, (5) વ્યાધિ-આધિઓ, (6) મંત્ર-સ્ત્રોત-સૂત્ર, (7) હસ્તકમલવત, (8) ઉપદેશ-સંબોધવું.

ઉદા. : નીચે આપેલા ગદ્યનું આશરે 1/3 ભાગમાં સંક્ષેપીકરણ કરો.

વિશ્વમાં ઈશ્વરે (1) ઉત્પન્ન કરેલ તમામ જીવોમાં મનુષ્ય એ વિશિષ્ટ વ્યક્તિ છે. તેનામાં (2) સારું-નરસું સમજવાની બુદ્ધિ છે પણ આજે આ મનુષ્ય એકબીજાથી દૂર ને દૂર જતો જાય છે, પરંતુ એવા પણ દાખલા છે કે જ્યારે કોઈ બાહ્ય આક્રમણ, કુદરતી પ્રકોપ, આફત કે અન્ય એવી પરિસ્થિતિ પેદા થાય છે. ત્યારે સમસ્ત મનુષ્ય જાત એકી સાથે ભેગી માળીને (3) તેનો સામનો કરે છે, ત્યારે માનવ એ સાચો માનવ બને છે. તેના અંતઃકરણમાં (4) સૂતેલી અવસ્થામાં રહેલી માનવતા જાગી ઊઠે છે અને તમામ મનુષ્ય જાતિમાં નાત-જાત, ઊંચ-નીચ કે અન્ય ભેદભાવ વગર (5) સૌની સાથે હળીમળીને કામ કરવાની ભાવના પ્રગટી ઊઠે છે, અને પ્રતિકૂળ પરિબળોનો સામનો કરવાની તેમના (6) અંદરના હૃદયમાંથી પ્રેરણા મળે છે. આમ, મનુષ્ય પોતાની મોટાઈનું (7) ખોટું અભિમાન ત્યજી ખભેખભા મિલાવી કાર્ય કરે છે અને જગતને (8) એકબીજા સાથેના ભાઈચારાની પ્રતીતિ કરાવે છે.

- ઉપરના ફકરામાં લીટી દોરેલા શબ્દસમૂહો માટે યોગ્ય શબ્દ પસંદગી માટે મહાવરો.

(1) સર્વિત, (2) વિવેકબુદ્ધિ, (3) પ્રતિકાર, (4) સુષુપ્ત, (5) સામૂહિક, (6) આંતરિક, (7) નિરાભિમાની, (8) બંધુત્વ.

ઉદા. : નીચે આપેલા ગદ્યનું આશરે 1/3 ભાગમાં સંક્ષેપીકરણ કરો.

(1) વ્યક્તિને માટે શું કે સમાજ માટે શું જીવનના ત્રણ પ્રકાર છે. (2) બીજાને મારીને જીવવું એ પ્રકાર સર્વત્ર છે જ. આને જ જીવનકલહ કહે છે. (3) આ પ્રકારથી જીવન ટકે છે અથવા બહુ બહુ તો વિસ્તાર પામે છે, એટલો જ એમાં લાભ છે. પણ એમાં જીવનસાફલ્ય નથી. (4) બીજો પ્રકાર તે પરસ્પર સહકારનો છે. દરેક જાતિ, રાષ્ટ્ર કે ધર્મ પોતાની વિશેષતાને કારણે જ એકાંગી હોય છે. એકબીજાના સહકારથી એ એકાંગીપણું મટી જાય છે, અને (5) તેથી જીવનનો વિકાસ થાય છે. આમાં જીવનનો ઉત્કર્ષ છે, પણ એમાં જીવનની સર્વોચ્ચ સાર્થકતા નથી દેખાતી. (6) જીવન પણ અંતે આત્મસાક્ષાત્કારનું સાધન જ છે. એ સાર્થક્ય ધ્યાનમાં આવ્યા પછી સ્વાર્પણ માટે જીવવું એ મનુષ્યહૃદયને રફુરે છે. આ સ્વાર્પણ દ્વારા જે જીવન લાધે છે તે કઈ જુદું જ છે. એ મારફતે જ જીવનનો પરમ ઉદ્દેશ સમજાય છે અને સફળ થાય છે. - કાકા સાહેબ કાલેલકર

- ઉપરના ફકરામાં હાથલાઈટ કરેલ અને નંબર આપેલ મુદ્દાઓને ધ્યાનમાં રાખીને નીચે મુજબ સંક્ષેપીકરણ કરી શકાય.

જવાબ

(1) વ્યક્તિ અને સમાજને માટે જીવવાની ત્રણ રીત છે : (2) હિંસા (4) સહકાર, સ્વાર્પણ (3) હિંસાથી જીવન ટકે અને વિસ્તાર પામે છે બસ એ જ તેનો લાભ, જ્યારે (5) સહકારએ જીવનનો ઉત્કર્ષ છે તેનાથી વિકાસ થાય છે પરંતુ (6) સ્વાર્પણથી જીવન સાચાઅર્થમાં સાર્થક બને છે.

નોંધ : અહીં સંક્ષેપીકરણ માટે વાક્યો આગળ પાછળ કરવામાં આવ્યાં છે.

- (8) બે પર્વતોનાં બહુ ઊંચા શિખરોની વચ્ચેની ઊંડી જગ્યા - કોતર/ખાઈ.
- (9) મનુ ભગવાનના વંશમાં જન્મેલો- મનુષ્ય/મનુવંશજ
- (10) આ જગતમાં મળવો મુશ્કેલ એવો - દુર્લભ.
- (11) જેની જગતમાં જોડ મળી શકે નહીં તેવો - બેજોડ/અજોડ
- (12) પોતાની જાતને છેતરવી - આત્મવંચના.
- (13) જ્યાં મુસાફરો સતત આવે, રાત રોકાય અને સવારે ચાલ્યા જાય તેવી જગ્યા - મુસાફરખાનું/ ધર્મશાળા,
- (14) આંખ આગળ સ્પષ્ટ દેખાય તેવી બાબત - આબેહૂબ/તાદૃશ્ય
- (15) દરેક વસ્તુમાં સારું પરિણામ જોનાર - આશાવાદી.
- (16) કર્તવ્યમાં નિષ્ઠાવાળો - કર્તવ્યનિષ્ઠ.

જવાબ

કુરુક્ષેત્રમાં લડાતા ધર્મયુદ્ધમાં વિપક્ષે સ્વજનોને જોઈ દુઃખી થયેલા અર્જુને સખા શ્રીકૃષ્ણને “આંખમાં ખટકતા કૌરવોની સાથે સ્વજનોને મારવાના વિચારથી સંતાપ થતો હોવાથી નહીં લડું” એમ કહ્યું.

શ્રીકૃષ્ણે તેની મૂર્ખતા સમજાવતાં કહ્યું કે, “તું પંડિતાઈભરી વાતો કરવા છતાં કાયર અને કિંકર્તવ્યમૂઢ બન્યો છે, જે તને શંકાકુશંકાની ખાઈમાં ધકેલી દેશે. અજોડ/ દુર્લભ મનુષ્ય અવતાર મળવા છતાં મૂર્ખાઈને લીધે આત્મવંચના કરે છે. જગત મુસાફરખાનું છે, જીવન ઈશ્વરની થાપણ છે અને જેને જીવતાં જાણે તે મરેલા જ છે એવી સ્પષ્ટ બાબત જોઈ શકતો નથી માટે આવી દૃષ્ટિ વિકસાવી આશાવાદી અને કર્તવ્યનિષ્ઠ બની યુદ્ધ કરો.” (આશરે 85 શ્લોકો)

(સંદર્ભ : ‘ભાષા સજ્જતા અને લેખનકૌશલ’, લેખક યોગેન્દ્ર વ્યાસ, બાલવિનોદ પ્રકાશન, અમદાવાદ.)

◆ આદર્શ જવાબો

Q. 1 : નીચે આપેલા ગદ્યખંડનો (293 શ્લોકો), મૂળ વિચાર જળવાઈ રહે એ રીતે લગભગ 1/3 ભાગમાં સંક્ષેપ કરો.

ઉત્કાંતિમાં અનુકૂલના વિશિષ્ટ સાધન તરીકે બુદ્ધિ એક સાધન છે એવું વ્યવહારવાદીઓનું મંતવ્ય છે. બુદ્ધિને શુદ્ધ બુદ્ધિ તરીકે લેખી તેનું વધુ પડતું મૂલ્ય આંકવાનું નથી. જ્ઞાન એ કામ કે કર્તવ્ય માટેનું આયોજન કે પૂર્વતેયારી છે. વિચાર કરવો એટલે કોઈ સમસ્યાને વહેવારુ રીતે ઉકેલવાની રીતિ અપત્યાર કરવી. પ્રાણીજગતમાં ઉંદર, બિલાડી કે વાનર પીંજરામાં કે પીંજરાની બહાર અટપટી રીતિને ઓળંગીને ખોરાક પ્રાપ્ત કરવા યોજના રચે છે તેમ મનુષ્ય પોતાના ધ્યેયને મેળવવા વિવિધ પ્રયત્ન અને ભૂલના પ્રયાસો અજમાવે છે. આ ઉપરાંત બુદ્ધિ એ મનનું હાર્દિક લક્ષણ છે, તેને વ્યવહારવાદ નકારે છે. વિચાર કે બુદ્ધિ કરતાં સંકલ્પ એ આપણા મનનું હાર્દિક સ્વરૂપ છે. વ્યવહારવાદીઓ એમ માને છે કે સત્ત્વનું હાર્દિક સ્વરૂપ અપિરવર્તનશીલ નથી, એ પરિવર્તનશીલ અને સક્રિય છે.

સત્ય અને અસત્ય વચ્ચે જે ભેદ પાડવામાં આવે છે તેની વ્યાવહારિક ચકાસણી કરવી જોઈએ. કોઈપણ વિચાર કે માન્યતાને સાચી માનવામાં આવે તો એમ કરવાથી કોઈ વ્યક્તિના જીવનમાં કયા નોંધપાત્ર ફેરફાર થવા પામે છે? આમ આ સિદ્ધાંત સત્યની વ્યાખ્યા રચવા માટે નથી. પરંતુ સત્યની પરીક્ષા કરવા માટે છે, અહીં વ્યવહારલક્ષી માપદંડના બે અર્થ છે: એક એ કે માન્યતા અને વિચારની અનુરૂપતા તેમજ આનુષંગિક પરિણામોની ચકાસણી કરવી અને બીજો અર્થ એ કે જૈવિક અનુકૂલન પ્રાપ્ત કરી કાર્યદક્ષ બનવું. પહેલો અર્થ અનુરૂપતા અને સંવાદિતાના માપદંડો સાથે મળતો આવે છે. જે વિચારકો અનુરૂપતા અને સંવાદિતાના માપદંડોમાં માને છે એ પણ સંતોષકારક વ્યવહારુ પરિણામને સત્યની કસોટી તરીકે આવકારે છે; પરંતુ જ્ઞાનના વ્યવહારુ સિદ્ધાંત પર જીવશાસ્ત્રની વધુ અસર થવાથી જ્ઞાન અને સત્યની વિભાવના પણ ધીમે ધીમે બદલાઈ. જ્ઞાન એ કેવળ પૂર્વ અસ્તિત્વ ધરાવતી સત્તાની નકલ કે અરીસામાં પ્રતિબિંબ પાડવાની રીત નથી, પરંતુ કાર્યદક્ષ પ્રવૃત્તિ માટે જૈવિક સાધન છે. આમ જ્ઞાનની સત્યતા કે તેની યથાર્થતા એ ઉપયોગિતા કે વ્યવહારદક્ષતા પર આધારિત છે, એ વાતાવરણ પ્રત્યે સભાન પ્રતિક્રિયા કે ભવિષ્યના કાર્ય માટે આયોજન છે, એ ભૂતકાળની ક્રિયા નથી; પરંતુ ભવિષ્ય તરફ ગતિ કરતી પ્રવૃત્તિ છે.

- હરસિદ્ધ મ. જોશી

Previous Year Questions (PYQs)

	9/2014-15	<p>Q. સર્વજન પાછળ કલાકારનો જો કોઈ હેતુ હોય તો તે હોવા સંભવ છે કે એ સામા માણસમાં સમ-સંવેદન માગે છે. કલાકારની કોઈ એષણા હોય તો તે એટલી જ કે કોઈ મને સમજે. પોતાના મનની વાત એ સંક્રાન્ત કરવા પ્રવૃત્ત થાય છે તે એ આશયથી કે પોતાને બીજાઓ સમજવા પ્રયત્ન કરે અને આ માત્ર અંગત આશય નથી. કલાકારને - કવિને કલ્પનાબળે જીવનના અનુભવો સહજમાં થાય છે અને એની પાછળનું સત્ય પણ એને સહજમાં પ્રતીત થાય છે. જીવનની આ સમજણ (અથવા આપણો બીજો સુંદર શબ્દ વાપરું તો સૂઝ) જેવી પોતાને છે એવી બીજાઓને પણ પ્રગટે એવી એની હૃદયની વાંછના હોય છે. ખરું કહીએ તો, માત્ર કલાકારને જ શા સારુ ?'- માણસમાત્રને આ જાતની-પોતાને કોઈ સમજે એવી એષણા હોય છે. પણ પોતાને જે સત્ય સૂઝે છે તેને સૌંદર્યમંડિત કરી અન્ય માણસમાં પહોંચાડવાની કવિ પાસે વિશિષ્ટ રીત છે અને કવિ જે સંક્રાન્ત કરે છે તે સામાન્ય માણસની માફક પોતાની અંગત વસ્તુઓ નહિ પણ જીવનનો સર્વગ્રાહી અનુભવસાર હોય છે એ પણ કવિની બાબતમાં બીજી વિશેષતા છે. ભાવક કવિનું કાવ્ય ગ્રહણ કરી સમસંવેદન પામી શકે ત્યારે એના આત્માની સંતૃપ્તિ પણ કવિના જેવી જ હોય છે. (179 શબ્દો)</p> <p style="text-align: right;">- ઉમાશંકર જોશી</p>
GAS	121/2016-17	<p>Q. જ્યારે આપણે ભૌતિક રીતે ભ્રષ્ટ થયેલા હોઈએ છીએ ત્યારે આપણે માયાથી બદ્ધ થયેલા કહેવાઈએ છીએ. 'હું ભૌતિક પ્રકૃતિની પેદાશ છું; એ છાપ હેઠળ ખોટી ચેતના દેખાય છે. આને ખોટો અર્હભાવ કહે છે. જે મનુષ્ય 'હું એટલે શરીર' એવા ખોટા ખ્યાલમાં રાચતો રહે છે તે પોતાના વાસ્તવિક સ્વરૂપને સમજી શકે નહીં. મનુષ્ય આવી દેહાત્માબુદ્ધિથી છુટે એ સારુ ભગવદ્ગીતા કહેવાઈ છે અને ભગવાન પાસેથી આ જ્ઞાન મેળવવા માટે (જ્ઞાની) અર્જુને પોતાની જાતને આ સ્થિતિમાં મૂકી હતી. મનુષ્યે 'દેહ એટલે આત્મા' એ ખ્યાલ ખંખેરી નાખવો જોઈએ. આત્માથી માટે આ પૂર્વતૈયારીનું કામ છે. જે મનુષ્ય મુક્ત થવાની ઈચ્છા રાખે છે તેણે સૌપ્રથમ જાણી લેવું જોઈએ કે પોતે આ ભૌતિક શરીર નથી. મુક્તિ એટલે ભૌતિક ચેતનામાંથી છુટકારો. શ્રીમદ્ ભાગવત પ્રમાણે મુક્તિ એટલે આ ભૌતિક દુનિયાથી ભ્રષ્ટ થયેલી ચેતનામાંથી છુટકારો થવો અને શુદ્ધ ચેતનામાં સ્થિર થવું તે. ભગવદ્ગીતાનો સમગ્ર બોધ આ શુદ્ધ ચેતનાને જાગ્રત કરવા માટે છે, અને તેથી ગીતાબોધના અંતભાગમાં શ્રીકૃષ્ણ અર્જુનને પૂછે છે : "હવે તું શુદ્ધ ચેતનામાં છે ને?" (156 શબ્દો)</p> <p style="text-align: center;">પૃ.12 -સ્વામી પ્રભુપાદ, ભગવદ્ગીતા (તેના મૂળ રૂપે) - ભક્તિવેદાંત બુક ટ્રસ્ટ</p>
	40/2018-19	<p>Q. આપણા આધ્યાત્મિક જગતમાં જ્ઞાન અને જ્ઞાની શબ્દો ભરપૂર રહે છે. 'જ્ઞાનમાર્ગ' નામનો નિશ્ચિત માર્ગ પણ પ્રચલિત છે. જ્ઞાન કોને કહેવાય તથા જ્ઞાની કોને કહેવાય એ બાબતમાં સૌ સૌના અલગ અલગ મત છે. જેમ કે તત્ત્વને સચોટ જાણવું તે જ્ઞાન અને આવો જ્ઞાનવાળા જ્ઞાતા પુરુષને જ્ઞાની કહેવાય - આવો મત ન્યાયાદિ શાસ્ત્રોનો છે. સાંખ્યાદિ શાસ્ત્રો વિવેકજ્ઞાનને જ જ્ઞાન માને છે, જેનો અર્થ છે કે પ્રકૃતિ તથા પુરુષ બંનેનું અલગ અલગ વાસ્તવિક સ્વરૂપ જાણવું તે. આવો વિવેક કરનાર જ્ઞાની અથવા વિવેકી પુરુષ કહેવાય. જૈન તથા બૌદ્ધાદિનું કથન છે કે ચૈતન્ય તથા જડના મૂળભૂત વાસ્તવિક તત્ત્વને જાણીને ક્રમે ક્રમે જ્ઞાનનો વિકાસ કરી પૂર્ણ સત્ય રૂપને જાણવું તે સમ્યક જ્ઞાન કહેવાય.</p> <p>વેદાન્તીઓનું કથન છે કે એકમાત્ર બ્રહ્મ જ સત્ય છે બાકી બધું મિથ્યા પ્રપંચ છે તથા હું પોતે જ બ્રહ્મ છું, મારા સિવાય બીજા કોઈની સત્તા નથી તેવું દૃઢ અપરોક્ષ જ્ઞાન તે જ જ્ઞાન છે. વૈજ્ઞાનિકોનું</p>

- પરિચય
- ગદ્ય સમીક્ષા
- સૈદ્ધાંતિક માહિતી : ગદ્ય લેખન અને ધ્યાનમાં રાખવાના મુદ્દા
- આદર્શ જવાબો
- સ્વાધ્યાય માટેના પ્રશ્નો અને PYQs

◇ પરિચય

‘મંડળી મળવાથી થતા લાભ’ એ નર્મદના પહેલા વ્યાખ્યાન અને ગુજરાતી સાહિત્યની પ્રથમ નિબંધ રચનાથી અર્વાચીન ગુજરાતી ગદ્યનો આરંભ થયો એમ ઘણી શકાય. ગદ્ય એ કાવ્ય(પદ્ય)ની જેમ લય કે તાલથી વિરુદ્ધ વિચારોને વિવિધ ભાષાકીય સામગ્રી સાથે અને વિસ્તારપૂર્વકની રજૂઆત કરવાની આઝાદી આપતું લેખન સ્વરૂપ છે.

- સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષામાં પૂછાતા ગદ્ય સમીક્ષાના પ્રશ્નમાં આયોગ દ્વારા પરીક્ષાર્થીની ગદ્યખંડમાં રજૂ કરાયેલ મૂળ વિચારને સમજવાની અને તેના આધારિત પૂછાયેલા પ્રશ્નોના યોગ્ય જવાબ રજૂ કરવાની ક્ષમતાનું મૂલ્યાંકન થાય છે.

પ્રશ્ન	મુખ્ય પરીક્ષા	ગુણ
ગદ્ય સમીક્ષા : આપેલા ગદ્યખંડના આધારે પૂછાયેલા પ્રશ્નના જવાબ લખો.	GAS / ACF / RFO	10
	PI	15
	Dy.So. / STI	10

◇ ગદ્ય સમીક્ષા

“આપેલ ગદ્યનો વિચાર કે અર્થ સમજીને પૂછાયેલા પ્રશ્નોનોના ટૂંકમાં જવાબ આપવાની કળા એટલે ગદ્ય સમીક્ષા.”

◇ સૈદ્ધાંતિક માહિતી

ગદ્ય લેખન :

- સૌપ્રથમ ગદ્યને વાંચો અને તેનો મુખ્ય વિચાર ઓળખવાનો પ્રયત્ન કરો.
- ત્યારબાદ પૂછાયેલા પ્રશ્નો વાંચો તેના મહત્ત્વના મુદ્દાઓને ફકરામાંથી શોધો.
- પ્રશ્નના Keywords, તેની માંગ અને ગદ્યની માહિતી ઓળખો.
- પ્રશ્નનો જવાબ પોતાની મૌલિક શૈલીમાં લખો, પરંતુ ગદ્યમાં રજૂ કરાયેલ માહિતીના દાયરામાં રહીને તે જવાબ હોય તે ખાસ ધ્યાને લેવું.
- ગદ્યના અગત્યના શબ્દોને જવાબમાં ઘણી લેવા જોઈએ.

ધ્યાનમાં રાખવાના મુદ્દાઓ :

- વાક્યરચના, વિરામચિહ્નો વગેરેને ધ્યાનમાં રાખી ગદ્યનો અર્થ સમજવો.
- જરૂર પડે તો બીજી વાર પણ વાંચો પરંતુ પ્રશ્ન અને keywordsની ઓળખ બરાબર કરો.

Previous Year Questions (PYQs)

GAS	9/2014-15	<p>Q. આજના માનવસમાજ અને સંસ્કૃતિમાં ભાષા અતિશય મહત્વનું, ચાવીરૂપ સ્થાન ધરાવે છે. કોઈ અકસ્માતથી કે શાપથી ભાષાનું આ સાધન માનવજાતિ પાસેથી છીનવાઈ જાય તો શી દશા થાય? આપણો અસરપરસનો ઘણોબધો વ્યહાર અટકી પડે. પુસ્તકો લખાય નહીં, આપણે વાંચી ના શકીએ, દૂર દેશ સંદેશા ન મોકલી શકાય. જ્ઞાનવિજ્ઞાન એક પેઢીથી બીજી પેઢી સુધી પહોંચી ન શકે. ટૂંકમાં, વેપાર -ઉદ્યોગ, રાજ્યવહીવટ, શિક્ષણ, વિજ્ઞાન.... તમામ તંત્ર તૂટી પડે. ઇતિહાસનું તો અસ્તિત્વ જ ના રહે. ભાષા માનવજાતની એક વિશેષતા છે. પ્રાણીઓ પાસે આવી ભાષા નથી. ભાષાના ઉપયોગથી જ માણસે જગતના જીવોમાં અનન્ય સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું છે. ભાષા માનવસમાજની સરજત છે. સમાજમાં રહેવાનું એ પરિણામ છે. માણસ સમાજમાંથી ભાષા મેળવે છે. માણસ માટે ભાષા સાહજિક કે કુદરતી નથી. ભાષા કેટલી વિવિધ કામગીરીઓ બજાવે છે એવો વિચાર કરીએ ત્યારે જ સમજશે કે એ આપણા જીવનમાં કેટલી હદે વણાયેલી છે. ભાષાની પ્રથમ કામગીરી છે પ્રત્યાયન. આપણો પરસ્પરનો સંબંધો વ્યવહાર ભાષા પર જ આધારિત છે. ભાષા આપણા સામાન્ય વ્યવહાર ઉપરાંત આપણા વિચારોને પણ વ્યક્ત કરે છે.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ભાષા ન હોય તો શું થાય? 2. જગતમાં અન્ય પ્રાણીઓની સરખામણીએ માણસ કઈ બાબતે વિશિષ્ટ છે? 3. માણસને ભાષા ક્યાંથી મળે છે? 4. ભાષાનું મુખ્ય કાર્ય શું છે? 5. ધારો કે ગુજરાતી બાળકને જન્મતાંની સાથે જ કલકત્તામાં, બંગાળી પરિવારમાં મોટું કરવામાં આવે તો એ બાળક કઈ ભાષા બોલતાં શીખશે?
	121/2016-17	<p style="text-align: center;">‘સાહિત્યનું મૂલ્ય’</p> <p>Q. કેટલાક લોકો એમ માને છે કે આ યુગ સાહિત્યકારોનો એટલે સાક્ષરોનો નથી, પણ વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓ, અર્થશાસ્ત્રીઓ, ઉદ્યોગપતિઓ અને રાજ્ય કારભારીઓનો છે. આ લોકો સાહિત્યનો સાચો અર્થ સમજતા નથી એમ કહેવું જોઈએ. માત્ર કવિતાઓ જ બનાવવી કે નવકલથાઓ તથા નાટકો જ લખવાં એમાં જ સાહિત્યક્ષેત્ર સમાઈ જાય છે એ એક ભ્રમ છે. સાહિત્ય એટલે ઉચ્ચ વિચારોની સૃષ્ટિને વાણીની સૃષ્ટિમાં જન્મ આપી તેને સમાજજીવનમાં એકરસ કરવું એ છે. આર્થિક કે રાજકીય પ્રગતિ સાધવા માટે ગમે તે પ્રયત્નો થાય પણ જ્યાં સુધી લોકમાનસ સંસ્કારી ન થાય ત્યાં સુધી આ પ્રયત્નોની સફળતાનો સંભવ દૂર જ રહેવાનો. સાહિત્ય વડે આપણું જીવન સુધારવા અત્યારે શેની જરૂર છે એ પ્રશ્ન વિચારવાનો રહ્યો. કૌટુંબિક ભાવના ઓછી થતી જાય છે, વ્યક્તિ સ્વાતંત્ર્યને નામે સ્વેચ્છાવ વધતા જાય છે, જીવનનાં મૂલ્યાંકનો વધારે આર્થિક અને સ્વાર્થી થતાં જાય છે, માનસિક વિહ્વળતા વધતી જાય છે, જીવનની ગંભીરતાનો ખ્યાલ ઓછો થતો જાય છે અને તેની હળવી બાજુનું આકર્ષણ વધતું જાય છે, અસામાજિક વૃત્તિ પણ વધતી જાય છે. આ બધાં અનિષ્ટ તત્વોનો સાહિત્યે હૃદયને સ્પર્શે એવી રીતે સચોટ સામનો કરવાનો છે.</p> <p style="text-align: right;">પૃ 143, 144 - શ્રી હરસિદ્ધલાઈ વજુભાઈ દિવેડિયા પરિષદ-પ્રમુખોનાં ભાષણો - ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ</p>

- પરિચય
- ઔપચારિક ભાષણો અને પત્રકાર પરિષદ માટે ઉદબોધન
- સૈદ્ધાંતિક માહિતી : માળખું અને ધ્યાનમાં રાખવાના મુદ્દા
- આદર્શ જવાબો
- સ્વાધ્યાય માટે પ્રશ્નો અને PYQs

ઔપચારિક ભાષણો

◇ પરિચય

લેખિતમાં હોય કે બોલવામાં, જાહેર જીવનમાં ભાષા સજ્જતા અને અભિવ્યક્તિનું પોતાનું આગવું મહત્ત્વ છે. ગમે તેટલું જ્ઞાન હોય, પરંતુ સફળતાના ઉચ્ચ શિખરો સર કરવામાં અસરકારક અભિવ્યક્તિ મહત્ત્વપૂર્ણ ભાગ ભજવે છે.

- જાહેર જીવનમાં સક્રિય એવી તમામ વ્યક્તિઓ, જેમકે જાહેર કાર્યકર્તાઓ, રાજકીય નેતાઓ, સરકારી અધિકારીઓને અલગ અલગ પ્રસંગોએ ઔપચારિક ભાષણ કરવું અનિવાર્ય થઈ પડે છે. આયોગ દ્વારા સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાના ઉમેદવારને તાલીમ આપવાના અર્થે ગુજરાતી ભાષાના અભ્યાસક્રમમાં ઔપચારિક ભાષણનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

પ્રશ્ન	મુખ્ય પરીક્ષા	શબ્દો	ગુણ
ઔપચારિક ભાષણો તૈયાર કરવાં. સ્વાગત/ વિદાય/ ઉદઘાટન	GAS/ ACF / RFO	આશરે 150	10
	PI	આશરે 150	10
	Dy.So. / STI	-	-

◇ ઔપચારિક ભાષણો

એકાદ-બે વ્યક્તિ સાથેના વાર્તાલાપને વ્યક્તિગત વાતચીત કહે છે, અને જ્યારે એક મોટા જન સમૂહને સંબોધિત કરવામાં આવે ત્યારે જાહેર વક્તવ્ય. ઔપચારિક ભાષણની ઔપચારિક વ્યાખ્યા કંઈક આ રીતે આપી શકાય.

“હાજર રહેલ શ્રોતાઓ અને પ્રસંગને અનુરૂપ નિશ્ચિત વિષય પર ઔપચારિક ભાષાનો ઉપયોગ કરીને આપવામાં આવતાં વક્તવ્યને ઔપચારિક ભાષણ કહે છે.”

- આમ તો ઔપચારિક ભાષણ એ બોલ-ચાલની જ ભાષા છે, પરંતુ ઔપચારિક ભાષણને વધુ અસરકારક બનાવવા માટે તેને લખીને તૈયાર કરવામાં આવે છે. જે વક્તા માત્ર વાંચી જાય છે (Old Practice). કેટલીક વાર માત્ર મુદ્દા તૈયાર કરવામાં આવે છે. જેના પરથી વક્તા ભાષણની પૂર્વ તૈયારી કરીને જોયા વગર ભાષણ આપે છે. જે મૌલિકતાના કારણે વધુ અસરકારક રહે છે. (Latest Practice)
- GPSC ના અભ્યાસક્રમમાં નીચે મુજબના મુખ્ય ઔપચારિક ભાષણનો સમાવેશ કરાયો છે.

(અ) સ્વાગત

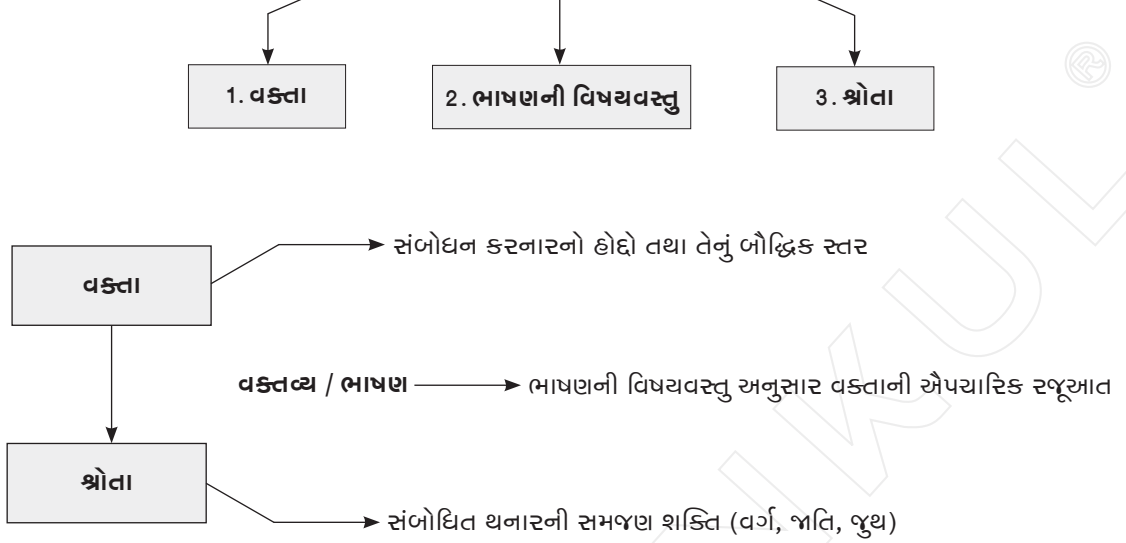
(બ) વિદાય

(ક) ઉદઘાટન

◇ સૈદ્ધાંતિક માહિતી

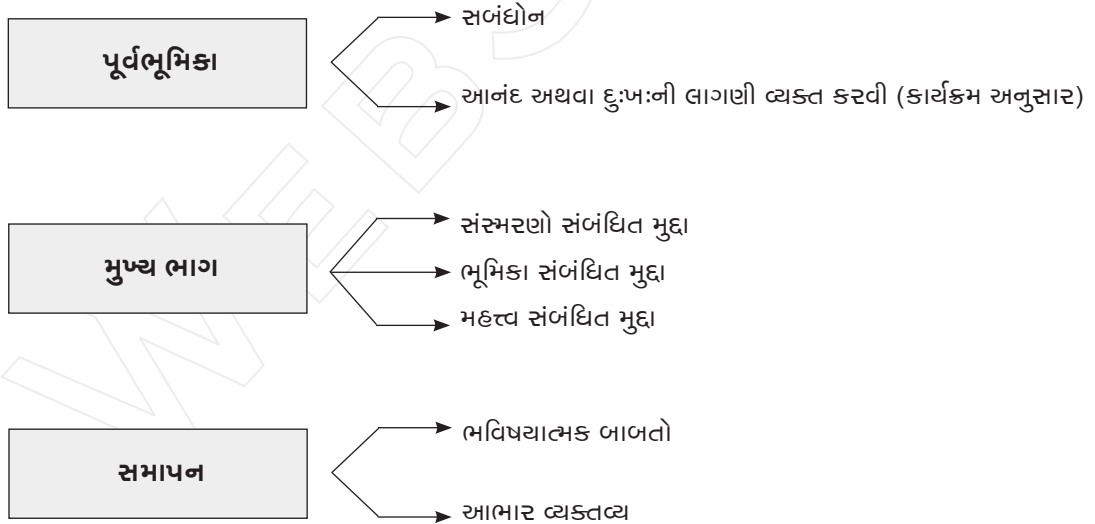
- ઔપચારિક ભાષણના મુખ્ય ૩ ઘટકો છે.

Who tells What to Whom

માળખું :

‘ _____ ’ નું ‘ _____ ’ પ્રસંગે ઔપચારિક ભાષણ નીચે મુજબ છે.

ધ્યાનમાં રાખવાના મુદ્દા :

- પૂછેલ પ્રશ્નમાં માત્ર ઉદ્યોગન લખવાનું કહ્યું હોય તો પ્રશ્નોત્તરી ઉમેરવી નહીં.
- ઉપર દર્શાવેલ માળખાને યોગ્ય રીતે અનુસરવું
- લખાણની ભાષા સ્પષ્ટ હોવી જોઈએ
- પરિષદને interactive બનાવવી જોઈએ. જેના માટે વચ્ચે વચ્ચે ખરૂં, બરાબરને!, યોગ્યને, કે આપ જાણતા જ હશે તેવા શબ્દો ઉમેરવા.
- સામાન્ય રીતે આ લખાણ માહિતીલક્ષી હોવાને કારણે તેમાં વિશદતા, સાદગી અને સુગૃથિતતાની તેમાં અપેક્ષા રહે છે.

◆ આદર્શ જવાબો

Q. 1 : પ્રધાનમંત્રીશ્રીએ MSME ક્ષેત્રને વેગવંતું બનાવવા માટેના 'ઉદ્યમી ભારત' કાર્યક્રમમાં ભાગ લીધો હતો. આ સંદર્ભે MSME ક્ષેત્રના મહત્વને વર્ણવતું તેમનું ઔપચારિક ભાષણ તૈયાર કરો.

જવાબ

“નમસ્કાર !

અત્રે ઉપસ્થિત તમામ ભાઈઓ-બહેનોને મારા પ્રણામ. ઉપસ્થિત MSME ક્ષેત્રના તમામ ઉદ્યોગ સાહસિકોને ક્ષેત્રની જ્વલંત સફળતા બદલ હું ખૂબ ખૂબ અભિનંદન પાઠવું છું. મિત્રો, MSME ક્ષેત્ર એ આપના દેશની અર્થવ્યવસ્થાને વેગ અપાવનારું પાયાનું પરિબળ છે. 21મી સદીમાં ભારત જે પણ ઊંચાઈઓ પ્રાપ્ત કરશે, તેનો આધાર MSME ક્ષેત્રની સફળતા પર રહેશે. ભારતની નિકાસમાં વૃદ્ધિ કરવા માટે અને ભારતના ઉત્પાદનોને નવા બજારો સુધી પહોંચાડવા માટે ભારતનું MSME ક્ષેત્રનું મજબૂતીકરણ થવું ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ છે. સરકાર તમારી ક્ષમતા અને આ ક્ષેત્રની અપાર સંભાવનાઓને ધ્યાનમાં રાખીને નિર્ણયો લઈ રહી છે અને નવી નીતિઓ ઘડી રહી છે. આજે શરૂ કરવામાં આવેલી વિવિધ પહેલ અને સરકાર દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલા અન્ય પગલાં MSMEની ગુણવત્તા અને પ્રોત્સાહન સાથે સંકળાયેલા છે.

મિત્રો, જ્યારે આપણે MSME કહીએ ત્યારે ટેકનિકલ ભાષામાં તેનું પૂરું નામ સૂક્ષ્મ, લઘુ અને મધ્યમ ઉદ્યોગો થાય છે. પરંતુ આ સૂક્ષ્મ, લઘુ અને મધ્યમ ઉદ્યોગો ભારતની વિકાસની સફરના ખૂબ જ મોટા આધારસ્તંભ છે. MSME ક્ષેત્ર ભારતના અર્થતંત્રમાં લગભગ ત્રીજા ભાગના યોગદાન માટે જવાબદાર છે. MSME ક્ષેત્રનું મજબૂતીકરણ એ સમગ્ર સમાજનું મજબૂતીકરણ છે, તેનાથી દરેક વ્યક્તિને વિકાસનો લાભ પ્રાપ્ત થયો છે. આ કારણે જ સરકારની ટોચની પ્રાથમિકતાઓમાં આ ક્ષેત્ર આવે છે.

MSMEને નિકાસમાં વધારો કરવામાં મદદરૂપ થવા માટે પણ સરકાર વિવિધ પગલાં લઈ રહી છે. વિદેશમાં રહેલા ભારતીય મિશનોને આ અંગે કામ કરવા માટે કહેવામાં આવ્યું છે. વિદેશમાં આવેલા ભારતીય મિશનોનું ત્રણ પરિમાણો એટલે કે વેપાર, ટેકનોલોજી અને પર્યટન પર મૂલ્યાંકન કરવામાં આવી રહ્યું છે. ઉપરાંત, ટ્રાન્સજેન્ડર ઉદ્યોગ સાહસિકોને તેમના ધ્યેયો સિદ્ધ કરવા માટે શક્ય હોય તેવી તમામ મદદ પૂરી પાડવામાં આવી રહી છે. પ્રથમ વખત ખાદી અને ગ્રામોદ્યોગનું ટર્નઓવર વધ્યું છે.

ગામડાઓમાં આપણા નાના ઉદ્યોગ સાહસિકો અને આપણી બહેનોએ ખૂબ જ મહેનત કરી છે, તેનું આ પરિણામ છે. છેલ્લા 8 વર્ષમાં ખાદીના વેચાણમાં 4 ગણો વધારો થયો છે. ગેરંટી આપ્યા વગર લોન લેવામાં આવતી મુશ્કેલીઓ સમાજના નિઃસહાય વર્ગ માટે ઉદ્યોગ સાહસિકતાના માર્ગે આગળ વધવામાં આવતો સૌથી મોટો અવરોધ હતી. 2014 પછી, સબકા સાથ, સબકા વિકાસ, સબકા વિશ્વાસ અને સબકા પ્રયાસ અભિગમ સાથે ઉદ્યોગસાહસિકતાના પરિઘનું વિસ્તરણ કરવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો. મુદ્રા યોજના દરેક ભારતીય માટે ઉદ્યોગ સાહસિકતાને સરળ બનાવવામાં મોટી ભૂમિકા નિભાવે છે.

આજે, આ કાર્યક્રમ દ્વારા, હું MSME ક્ષેત્ર સાથે સંકળાયેલા મારા તમામ ભાઈઓ અને બહેનોને ખાતરી આપું છું કે, સરકાર એવી નીતિઓ ઘડવા માટે તૈયાર છે જે તમારી જરૂરિયાતોને પૂરી કરે અને તમારી સાથે આગળ વધે. ઉદ્યમશીલ ભારતની દરેક સિદ્ધિ આપણને આત્મનિર્ભર ભારત તરફ દોરી જશે. મને તમારામાં અને તમારી ક્ષમતાઓમાં ભરોસો છે.

જય હિંદ!

Previous Year Questions (PYQs)

GAS	9/2014-15	Q. કન્યાકેળવણી માટેના કાર્યક્રમમાં હાજર રહેલા સૌને સંબોધન ભાષણ તૈયાર કરો. Q. સ્વાતંત્ર્ય દિવસે ધ્વજવંદન પછી શિક્ષણ સંસ્થાના વડા તરીકે ભાષણ તૈયાર કરો. Q. સ્વચ્છતા અભિયાન સંદર્ભે મુખ્યમંત્રીશ્રીએ બોલાવેલ પત્રકાર પરિષદમાં મુખ્યમંત્રીશ્રીનું ઉદ્બોધન તૈયાર કરો.
	121/2016-17	Q. સરદાર સરોવર ડેમના દરવાજા તાજેતરમાં બંધ કરવામાં આવ્યા. આ નિર્ણયને લીધે ક્ષેત્રને મળનારાં હકારાત્મક પરિણામો વિશે માહિતી આપવા માટે ગુજરાત રાજ્યના આદરણીય મુખ્યમંત્રી પત્રકાર પરિષદને સંબોધિત કરશે. તેમનાં ઔપચારિક ઉદ્બોધન માટેનું લખાણ તૈયાર કરો.
	40/2018-19	Q. ઈ.સ. 2019માં ભારતે આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરની અનેકવિધ રમતોને સમાવતી લગભગ 71 દેશોમાંથી ખિલાડીઓને -આમંત્રિત કરતી કોમનવેલ્થ ગેમ્સનું આયોજન જવાહરલાલ નહેરુ સ્ટેડિયમ, દિલ્હી ખાતે કર્યું છે. આ સ્પર્ધાના ઉદ્ઘાટન સમારંભનું રાષ્ટ્રપતિનું ઔપચારિક ઉદ્બોધન તૈયાર કરો.
	10/2019-20	Q. અમૂલે સેટેલાઈટ સેન્સિંગ ટેકનોલોજીના ઉપયોગ દ્વારા પશુપાલકો માટે ઘાસચારાના પાકનો અંદાજ મેળવવાની પહેલ કરી છે. આ પ્રોજેક્ટ અંગેની માહિતી આપતું કંપનીના મેનેજિંગ ડિરેક્ટરનું ઔપચારિક ઉદ્બોધન તૈયાર કરો.
	26/2020-21	Q. ઈન્ટરનેશનલ સ્પેસ સ્ટેશન, નાસાના ડિરેક્ટરશ્રી 'એસ.એસ. કલ્પના ચાવલા કાર્ગો સ્પેસક્રાફ્ટ' વિશે પત્રકાર પરિષદને સંબોધીને આ સ્પેસક્રાફ્ટ વિશે સંપૂર્ણ માહિતી આપવા ઈચ્છી રહ્યા છે. આ અંગેનું ઔપચારિક ઉદ્બોધન તૈયાર કરો.
	30/2021-22	Q. ભારતમાં ઓલિમ્પિકની સ્પર્ધા યોજનાર છે. આ સ્પર્ધામાં વિશ્વના ઘણા દેશો ભાગ લેનાર છે. ભારત સરકારના યુવા કાર્યક્રમ અને ખેલ મંત્રાલયના મંત્રીશ્રીનું સ્પર્ધામાં ભાગ લેનાર સૌ રમતવીરોનું સ્વાગત કરતું ઔપચારિક ઉદ્બોધન તૈયાર કરો. (આશરે 150 શબ્દો)
PI	38/2017-18	Q. 'ક ખ ગ' સ્વૈચ્છિક સંસ્થા દ્વારા સ્ત્રીઓને શારીરિક પજવણીનો સામનો કરીને સ્વસુરક્ષા કેવી રીતે કરવી એ અંગે માર્ગદર્શન આપતા એકદિવસીય કાર્યશિબિરનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે. સંસ્થાના પ્રમુખ આ અંગે પત્રકાર પરિષદમાં ઉદ્બોધન કરશે. આ અંગેનું લખાણ તૈયાર કરો. Q. 'અ બ ક' શહેરના પોલીસ કમિશનરશ્રીની સફળ કામગીરી બાદ અન્ય શહેરમાં બદલી થઈ છે. પોલીસ કમિશનરશ્રી વિદાય સમારંભમાં એમના કાર્યકાળ અંગે ઔપચારિક ભાષણ કરવાના છે. આ ભાષણ માટેનું લખાણ તૈયાર કરો.
	112/2018-19	Q. 'ક ખ ગ' શહેરે સ્વચ્છતા સર્વેક્ષણમાં પ્રથમ ક્રમ મેળવ્યો છે. મહાનગર પાલિકા દ્વારા આ સફળતા હાંસલ કરવા માટે હાથ ધરવામાં આવેલી વિવિધ કામગીરીને વર્ણવતું, શહેરના મેયરશ્રીનું પત્રકાર પરિષદ માટેનું ઉદ્બોધન તૈયાર કરો.

		<p>Q. શહેર 'અ બ ક' ની મધ્યસ્થ જેલના પાકા કામના કેદીઓ દ્વારા રચવામાં આવેલાં ચિત્રોનાં પ્રદર્શનનું આયોજન કરવામાં આવેલ છે. રાજ્યના અધિક પોલસ મહાનિદેશકશ્રી, જેલ અને સુધારાત્મક વહીવટ આ પ્રસંગે ઉપસ્થિત રહી પ્રદર્શનનું ઉદઘાટન કરવાના છે. સર્વનાત્મક જીવનની પ્રેરણાથી કેદીઓએ તૈયાર કરેલાં ચિત્રો અંગે અવલોકનાત્મક વિગતો આપતું મહાનિદેશકશ્રીનું ઔપચારિક ભાષણ તૈયાર કરો.</p>
	110/2019-20	<p>Q. 'અ બ ક'ના શહેરના પોલીસ કમિશનરશ્રી દ્વારા શાળાના વિદ્યાર્થીઓ માટે 'ટ્રાફિકના નિયમો' અંગેની જાગૃતિ માટે અભિયાન શરૂ કરવામાં આવ્યું છે. આ અભિયાન અંગેની જાણકારી આપતું પોલીસ કમિશનરશ્રીનું પત્રકાર પરિષદ માટેનું ઉદ્બોધન તૈયાર કરો.</p> <p>Q. રાષ્ટ્રીય અપરાધ રેકૉર્ડ બ્યૂરો, નવી દિલ્હી દ્વારા 'નેશનલ સાઇબર ક્રાઇમ રિપોર્ટિંગ પોર્ટલ'ની સુવિધા ભારતના નાગરિકો માટે શરૂ કરવામાં આવી રહી છે. આ અંગેની માહિતી આપતું સંસ્થાના ડિરેક્ટરશ્રીનું ઔપચારિક ભાષણ તૈયાર કરો.</p>
RFO	24 /2020-21	<p>Q. ગુજરાત સ્થાપના દિવસે રાજ્યના રાજ્યપાલશ્રી 'વાવે ગુજરાત' અભિયાનના પ્રારંભની ઘોષણા કરવાના છે. આ અભિયાન અંગેની જાણકારી આપતું એમનું પારિતિક ભાષણ તૈયાર કરો.</p>
Chief officer	75 /2018-19	<p>Q. દરેક ખેડૂતને પાક વિમાની નવી યોજનામાં સામેલ કરવાની સરકારી નીતિની જાહેરાત કરતું કૃષિમંત્રીના પ્રવચનનું લખાણ તૈયાર કરો.</p> <p>Q. તમારી પ્રાથમિક શાળાના આચાર્ય 35 વરસની નોકરીને અંતે સેવા નિવૃત્ત થઈ રહ્યા છે. એમના વિદાય સમારંભમાં આપવાનું પ્રવચન તૈયાર કરો.</p>
A0 & ACCTO	107/2016-2017	<p>Q. ગુજરાતમાં ઉચ્ચ શિક્ષણ ક્ષેત્રે અભ્યાસ માટે અમલમાં મૂકવામાં આવેલ ચોઈસ બેઝડ ક્રેડિટ સિસ્ટમ (CBCS) યોજનાના લાભ વિશે રાજ્યના માનનીય શિક્ષણમંત્રીશ્રી પ્રજાજોગ ઔપચારિક ઉદ્બોધન કરવાના છે. ઉદ્બોધન માટેનું લખાણ તૈયાર કરો.</p>
	37/2016-17	<p>Q. તમારી સંસ્થા દ્વારા આયોજિત 'કવિ સંમેલન' ના પ્રસંગ ઉપસ્થિત કવિઓ અને શ્રોતાજનોનું સ્વાગત કરતું વક્તવ્ય તૈયાર કરો.</p> <p>Q. ઘોરણ-12 ના વિદ્યાર્થીઓના શુભેચ્છા-વિદાય સમારંભ પ્રસંગને ધ્યાનમાં રાખી સમારંભ અધ્યક્ષાનું ભાષણ તૈયાર કરો.</p>
	25/2019-20	<p>Q. શાળાના આચાર્યને એન.એસ.એસ.ની વાર્ષિક શિબિરનું ઉદ્ઘાટન કરવાનું હોઈ, એમનું વક્તવ્ય તૈયાર કરો.</p>
	25/2020-21	<p>Q. ભારતીય રિઝર્વ બેંકના ગવર્નરશ્રી દીનદયાળ અંત્યોજના અંતર્ગત વ્યાજ સહાય યોજના અંગે જાહેરાત કરવાના છે. આ અંગેની વિસ્તૃત માહિતી આપતું એમનું ઔપચારિક ભાષણ તૈયાર કરો.</p>
CTI	103/2011-12	<p>Q. તમારી સોસાયટીમાં નવા સભ્યો રહેવા માટે આવ્યા છે. એક સેક્રેટરી તરીકે વાર્ષિક જનરલ સભામાં એમને આવકારતું ઔપચારિક ભાષણ તૈયાર કરો.</p> <p>Q. 'ગિર્જા' અંગે ભરાયેલી પત્રકાર પરિષદમાં વ્યક્ત થયેલા વિચારોને એક પત્રકાર તરીકે રજૂ કરો.</p>

- પરિચય
- પ્રચાર માધ્યમો માટેનું નિવેદન
- સૈદ્ધાંતિક માહિતી : માળખું અને ધ્યાનમાં રાખવાના મુદ્દા
- આદર્શ જવાબો
- સ્વાધ્યાય માટેના પ્રશ્નો અને PYQs

◇ પરિચય

સરકાર, રાજકીય પક્ષ કે કોઈ સામાજિક સંસ્થા દ્વારા પોતાના કોઈ જાહેર કાર્યક્રમ, નીતિગત બાબતો કે પછી લીધેલ નિર્ણયો સંબંધિત માહિતીની જનસામાન્યમાં જાગૃતિ ફેલાવી, પ્રસિદ્ધિ અપવવા માટે જાહેર નિવેદનોનો સહારો લેવામાં આવે છે.

- જનસામાન્ય સંબંધિત મહત્વપૂર્ણ મુદ્દા પરના સરકારી નિર્ણયોથી જનસામાન્યને માહિતગાર કરવા માટે માહિતી ખાતા તરફથી નિવેદન અપાય છે.

પ્રશ્ન	મુખ્ય પરીક્ષા	શબ્દો	ગુણ
પ્રચાર માધ્યમો માટે નિવેદન તૈયાર કરવા	GAS / ACF / RFO	150	10
	PI	100	10
	Dy.So. / STI	150	10

◇ પ્રચાર માધ્યમો માટેનું નિવેદન

“સરકાર દ્વારા લેવાયેલ નિર્ણય કે ઘડવામાં આવેલ યોજનાની વિગતોથી જનતાને વાકેફ કરવા માટે પ્રચાર માધ્યમોને અપાતી માહિતી એટલે નિવેદન.”

- આ નિવેદનોનો મુખ્ય હેતુ જાહેર પ્રશ્ન સંદર્ભે જાગૃતિ તથા સમાધાનલક્ષી પ્રયત્નો કરી જનમાનસ ઘડવાનો છે.
- આમ નિવેદન પોતાનું આગવું મહત્વ ધરાવતું હોય અસરકારક રીતે રજૂ થાય તે જરૂરી છે.

◇ સૈદ્ધાંતિક માહિતી

- જાહેર નિવેદનનું માળખું :
- અહીં ત્રણ અલગ-અલગ માળખાઓ રજૂ કરવામાં આવ્યાં છે.
 1. સરકારી કાર્યો સંબંધિત નિવેદન
 2. ખાનગી સંસ્થા દ્વારા અપાતું નિવેદન
 3. અખબારવાદીનું માળખું.

માળખું :

i) સરકારી કાર્યો સંબંધિત નિવેદન

વિભાગ / મંત્રાલય

ગુજરાત સરકાર,

ગાંધીનગર.

જાહેર નિવેદન

‘નિવેદનનો વિષય’

પૂર્વભૂમિકા

- 1) મુદ્દાસર - વિવિધ આયામો કે માહિતી
- 2) યોજના હોય તો - લાભાર્થી, ક્ષેત્ર, અમલીકરણ સંસ્થા
- 3) કરાર હોય તો - વિવિધ ક્ષેત્રના કરાર
- 4) સંસ્થાની સિદ્ધિ - એક - એક સિદ્ધિ (અલગ - અલગ ક્ષેત્ર લેવાં)

ભવિષ્યાત્મક આયોજન, વેબસાઈટ, આભાર

ક્રમાંક : _____

સ્થળ : _____

તારીખ : _____

સહી/-

હોદ્દો

વિભાગ / સંસ્થા

નકલ રવાના : _____

◇ આદર્શ જવાબ

Q.1 : ગુજરાતના કચ્છ ખાતે તાજેતરમાં પ્રવાસન વિષયક ચર્ચા માટે જી-20(G-20) બેઠકનું આયોજન થયું. આ અંગે પ્રચાર માધ્યમોને જાણકારી આપતું રાજ્યના મુખ્યમંત્રીશ્રીનું નિવેદન તૈયાર કરો. (આશરે 150 શબ્દો)

જાહેર નિવેદન
મુખ્યમંત્રી કાર્યાલય
ગુજરાત સરકાર

‘જી-20 (G-20) બેઠકમાં પ્રવાસન વિષયક ચર્ચા’

કચ્છમાં રણ, દરિયો અને પર્વત સહિતની સમૃદ્ધ ભૌગોલિક વિવિધતા છે અને સાથે જ પ્રવાસનનું હબ બનેલ કચ્છની ધરતી પર G-20 પ્રવાસન કાર્યકારી જૂથની પ્રથમ બેઠક મળવી એ ગુજરાત માટે ગૌરવ અને સૌભાગ્યની બાબત છે. 2001ના ભૂકંપમાં તબાહ થયેલ કચ્છને ભારતના વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીએ પોતાના મુખ્યમંત્રીના કાર્યકાળ દરમિયાન પુનઃજીવિત કરી કચ્છના રણને વિશ્વના માનચિત્રમાં મહત્વનું સ્થાન અપાવ્યું છે.

ભારતની G-20 પ્રેસિડન્સી દરમિયાન પ્રવાસન ક્ષેત્રની પાંચ પ્રાથમિકતાઓના ક્ષેત્રોને ઓળખવામાં આવ્યા છે જે પ્રવાસન ક્ષેત્રને વેગ આપશે અને સાથે જ ટકાઉ વિકાસ લક્ષ્યાંકો- 2030 હાંસલ કરશે. આ પાંચ ક્ષેત્રોમાં ગ્રીન ટુરિઝમ, ડીજિટલાઇઝેશન, કૌશલ્ય, પ્રવાસન MSMEs અને કચ્છ ડેસ્ટિનેશન મેનેજમેન્ટ છે.

કચ્છમાં આવેલ ઘોરડો ટેન્ટ સિટી, ચુનેસ્કોની વર્લ્ડ હેરિટેજ સાઇટ એવું ધોળાવીરા, ટુરિઝમ વર્કિંગ ગ્રૂપની પાંચ પ્રાથમિકતાઓમાંથી એક એવું ગ્રીન ટુરિઝમનું ઉદાહરણ પૂરું પાડતું સ્મૃતિવન અને કચ્છી કળા-સંસ્કૃતિને જોતાં જ ‘કચ્છ નહીં દેખા તો કુછ નહીં દેખા’ સુવાક્ય સાર્થક થતું હોય એવું અનુભવાય છે.

આમ, નવી પ્રવાસન નીતિ અંતર્ગત રાજ્યમાં પ્રવાસનના વિકાસની સાથે સાથે ‘પર્યાવરણ સમૃદ્ધિ’ નો એક વિશિષ્ટ દ્રષ્ટિકોણ અપનાવી ગુજરાતની અર્થવ્યવસ્થાને સમૃદ્ધ બનાવવા માટે G-20ની અધ્યક્ષતા હેઠળ થયેલ વર્કિંગ ગ્રૂપની આ બેઠક સર્વગ્રાહી, સર્વસમાવેશી અને સમૃદ્ધ ભારત નિર્માણ તરફની યાત્રાને વધુ વેગવાન બનાવનાર બની રહશે.

જા.ક્રમાંક : 112/1/2022-23

સ્થળ : ગાંધીનગર

તારીખ :

સહી/-

સચિવશ્રી

મુખ્યમંત્રી કાર્યાલય

ગુજરાત સરકાર

પ્રતિ,

માહિતી કમિશનરશ્રી,

/- ઉપર્યુક્ત જાહેર નિવેદનને સમાચાર પત્રોમાં પ્રસિદ્ધ કરાવવા વિનંતી.

Previous Year Questions (PYQs)

GAS	9/2014-15	Q. ગાંધી ઉત્સવ નિમિત્તે મ્યુનિસિપલ કમિશનરનું પ્રજાજોગ નિવેદન તૈયાર કરો. Q. બદલાઈ રહેલી શિક્ષણ નીતિ અંગેની માહિતી આપતું શિક્ષણ મંત્રીશ્રીનું વર્તમાનપત્રો માટેનું નિવેદન તૈયાર કરો.
	121/2016-17	Q. ભારતીય અર્થતંત્રને સુદૃઢ બનાવવા ભારત સરકારે તાજેતરમાં લીધેલા મહત્વના નિર્ણયો વિશે પ્રચાર માધ્યમોને જાણકારી આપતું કેન્દ્રના માનનીય નાણામંત્રીશ્રીનું નિવેદન લખો.
	40/2018-19	Q. વાઈબ્રન્ટ ગુજરાત સમિટમાં ઘણા આફ્રિકાના પ્રતિનિધિ મંડળ અને ગુજરાત સરકાર વચ્ચે થયેલ કરારની વિશેષ બાબતો વિશે પ્રચાર માધ્યમોને જાણકારી આપતું ગુજરાત સરકારના માહિતી કમિશનરનું નિવેદન લખો.
	10/2019-20	Q. વન અને પર્યાવરણ વિભાગ, ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા 'વિશ્વ ઓઝોન દિવસ' નિમિત્તે લોકજાગૃતિ લાવવા માટે ઓઝોન સ્તરમાં થયેલા ઘટાડા અને પરિણામે ઊભા થયેલા પડકાર અંગે અને પ્રચાર માધ્યમોને જાણકારી આપતું પર્યાવરણ વિભાગના મંત્રીશ્રીનું નિવેદન લખો.
	26/2020-21	Q. વર્લ્ડ હેલ્થ ઓર્ગેનાઇઝેશન અને ગ્લોબલ ફંડે એચ.આઈ.વી., ટી.બી. અને મેલેરિયાને સમગ્ર વિશ્વમાંથી નાબૂદ કરવા માટે એક સંયુક્ત કરાર કર્યો છે. આ કરાર અંતર્ગત દસ પ્રમુખ પ્રકલ્પો નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા છે. આ અંગે વર્લ્ડ હેલ્થ ઓર્ગેનાઇઝેશનના ડેપ્યુટી ડાયરેક્ટરશ્રી તરફથી માહિતી આપતું પ્રચાર માધ્યમો માટેનું નિવેદન લખો.
	30/2021-22	Q. વેપારના સ્પર્ધાત્મક વાતાવરણમાં ભારત સંચાર નિગમ લિમિટેડની સેવાઓને ઉત્તેજન મળી રહે એ માટે પ્રજા અભિમુખ સવલતોની જાહેરાત કરતું ભારત સરકારના સંચાર મંત્રાલયના કેન્દ્રીય મંત્રીશ્રીનું પ્રચાર માધ્યમો માટેનું નિવેદન તૈયાર કરો.
PI	38/2017-18	Q. ચ છ જ અનાથ આશ્રમે કેટલાક બાળકોનો ઉછેર કરી, તેમને કેળવણી આપ્યા પછી, સંતાન ઈચ્છુક કંપનીઓને કાયદેસર દત્તક આપવાની કામગીરી સફળતાપૂર્વક કરી. અનાથ આશ્રમના સંચાલક આ અંગે પ્રચાર માધ્યમોને જાણ કરતું નિવેદન કરવા માંગે છે. નિવેદનનું લખાણ તૈયાર કરો.
	112/2018-19	Q. વિશ્વના સૌથી મોટા સ્ટેડિયમના ઉદઘાટન પ્રસંગે ભારતના આદરણીય વડાપ્રધાનશ્રીનું પ્રચાર માધ્યમ માટેનું સ્ટેડિયમ અંગેની તમામ વિગતો આપતું નિવેદન તૈયાર કરો.
	110/2019-20	Q. શહીદ દિનની ઉજવણી અંગે જાણકારી આપતું 'ત થ દ' શહેરના કલેક્ટરશ્રીનું પ્રચાર માધ્યમ માટેનું નિવેદન તૈયાર કરો.
RFO	24/2020-11	Q. એક પર્યાવરણ પ્રેમી પરિવારે ક ખ ગ સામાજિક સંસ્થાને ટ્રી ટ્રાન્સપ્લાન્ટર મશીનની ભેટ આપી છે. આ મશીનની કામગીરી અને માહિતગાર કરતું સંસ્થાના પ્રમુખશ્રીનું પ્રચાર માધ્યમ માટેનું નિવેદન તૈયાર કરો.

- પરિચય
- પત્ર લેખન અને અરજી લેખન
- સૈદ્ધાંતિક માહિતી : માળખું અને ધ્યાનમાં રાખવાના મુદ્દા
- આદર્શ જવાબો
- સ્વાધ્યાય માટેના પ્રશ્નો અને PYQs

પત્ર લેખન

◇ પરિચય

મનુષ્ય એક સામાજિક પ્રાણી છે અને પ્રગતિશીલ સમાજમાં તેના પારસ્પરિક પરિચયનું ક્ષેત્ર વ્યાપક બની રહ્યું છે. ટેકનોલોજીના વિકાસની સાથે સંસારના મધ્યમોએ વિચારોના આદાનપ્રદાન ક્ષેત્રમાં ક્રાંતિ લાવી દીધી હોવા છતાં આજે પણ પત્ર લેખન એ કાર્યક્ષેત્ર તેમજ અંગત જીવનમાં સંદેશા વ્યવહારનું મહત્વનું માધ્યમ છે.

- વ્યક્તિને તેના સ્વજન, કુટુંબી, મિત્રો વગેરેને લાગણી, વિચાર, જરૂરિયાત રજૂ કરતા અંગત પત્રો લખવાના થાય છે અને જેને ઓળખતા નથી અથવા કામકાજ સંદર્ભે બિનઅંગત સંબંધ હોય છે તેમની સાથે કાર્યપ્રયોજનથી બિનઅંગત પત્રો લખવાના પણ થાય છે.
- સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાના પરીક્ષાર્થીની પત્ર લેખન ક્ષમતા ચકાસવા માટે આયોગ દ્વારા મુખ્ય પરીક્ષાના ગુજરાતી ભાષાના પેપરમાં પત્ર લેખનનો સમાવેશ કરવામાં આવે છે.

પ્રશ્ન	મુખ્ય પરીક્ષા	શબ્દો	ગુણ
પત્ર લેખન : અભિનંદન / શુભેચ્છા / વિનંતી / ફરિયાદ વગેરે	GAS / ACF / RFO	150	10
	PI	100	10
	Dy.So.	100	10
	STI	100	5

◇ પત્રલેખન

સામાન્ય રીતે પત્ર લેખનની વાત થાય ત્યારે સૌ પ્રથમ વિચાર આવે કે આમાં શીખવા જેવું શું છે? તમે જેને પત્ર લખતા હોય તેના નામનું સંબોધન કરો, કામની વિગતો ઉમેરો એટલે પત્ર પૂરો. પરંતુ આ બાબત વિચારવામાં જેટલી સરળ છે, લખવામાં તેટલું જ વધુ ધ્યાન માંગી લે તેવી છે.

- પત્ર ઉદ્દેશ : પત્ર-પ્રેષક મનની ભાવનાઓ પ્રેષિત સુધી પ્રભાવક તથા યથાતથ સ્વરૂપે પહોંચાડવા માગે છે.
- પત્ર લેખનમાં મુખ્યત્વે બે ભાગ પડે છે :

◆ આદર્શ જવાબ

Q. 1 : ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારના સાયબર એટેકથી બચવા માટે વિવિધ ભલામણો કરતો પત્ર આપના મિત્રને લખો. (આશરે 100 શબ્દો)

જવાબ

અ.બ.ક.

સરનામું - 1

સરનામું - 2

ક.ખ.ગ. શહેર

તા-3 માર્ચ 2023

પ્રિય મિત્ર,

‘આદર્શ કમ્પ્યુટર લેબ’ ના ઉદ્ઘાટન માટેનું નિમંત્રણ મને મળી ગયું છે અને તારી નવી શરૂઆતથી હું ખૂબ ખુશ છું તથા તું આ ક્ષેત્રે ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ કરતો રહે એવી શુભેચ્છા હું પત્રમાં જ આપી રહ્યો છું એ બદલ દિલગીર છું.

કમ્પ્યુટર અને ટેકનોલોજી ક્ષેત્રે તું જય રહ્યો છે આથી તને તેના સકારાત્મક અને નકારાત્મક બંને પાસાઓ ખબર જ હશે આમ છતાં હું તને ભારમાં વધી રહેલ સાયબર એટેક બાબતે થોડો સાવધાન કરીશ. વર્તમાન છેલ્લા વર્ષોમાં વિવિધ પ્રકારના સાયબર હુમલાઓ થઈ રહ્યા છે જેમાં વાઇરસ, વોર્મ, ટ્રોજન, સ્પાયવેર, રેન્સમવેર, સ્કેરવેર વાગેરે હુમલાઓ દ્વારા વ્યક્તિ/ સંસ્થા/સરકારને પરેશાન કરવામાં આવે છે આથી આવી સમસ્યાઓ થાય તે પહેલા સાવચેતી જાળવી એ વધુ હિતાવહ છે. આથી હું સાયબર એટેકથી બચવા માટે પૂર્વ તૈયારી સ્વરૂપે કેટલીક ભલામણો તને જણાવું છે.

- તારે તારા સોફ્ટવેર અને સિસ્ટમની સમયાંતરે અપડેટ કરવી.
- ફાયરવોલ ઇન્સ્ટોલ કરવું આથી તે નેટવર્ક/સિસ્ટમ પર કરવામાં આવતા કોઈપણ બ્રુટફોર્સ એટેક એ સિસ્ટમને નુકશાન પહોંચાડે તે પહેલા જ તેને દૂર કરશે.
- તારે ડેટાનું બેકઅપ સતત લેતા રહેવું.
- તારા તથા તારી લેબના નેટવર્કને કોણ કોણ એક્સેસ કરી શકે તેની જાણ કરી તેના પર નિયંત્રણ રાખવું.
- તારે એકાઉન્ટ પર ‘મલ્ટિફેક્ટર ઓથેન્ટિકેશન’ લાગુ કરવું જેથી અનધિકૃત એક્સેસની શક્યતા ઘટતા તારુ એકાઉન્ટ હેક થવાની સ્તંભાવના પણ ઘટશે.
- હમેશા તારી બધી એપ્લિકેશનો અને વેબસાઇટના પાસવર્ડ એક્સમાન ન રાખતા અલગ અલગ અને મજબૂત રાખવા તથા તેને સ્ટોર કરવા માટે તું પાસવર્ડ મેનેજરનો ઉપયોગ પણ કરીશકે છે.

ઉપરની કેટલીક બાબતો તારી જાણમાં લગભગ હશે જ પરંતુ તારા વ્યવસાયમાં તું ક્યાય પાછો ન પડે એ જોવાની મારી જવાબદારીના સંબંધથી આ ભલામણો દ્વારા હું ફરી દિલથી શુભેચ્છા પાઠવું છું.

લિ.

તારો પ્રિય મિત્ર

અ.બ.ક.

Q. 2 : તમે આદિજાતિ વિકાસ અધિકારી છો. તમારા ઉપરી અધિકારીએ તમારી પાસેથી આદિજાતિના ઉત્થાન માટે તમારા વિસ્તારમાં થયેલા પ્રયત્નો તેમજ અન્ય કેવા પ્રયાસો કરવા જોઈએ તે બાબતે સૂચનો માગેલા છે. આ માટે ઉપરી અધિકારીને સંબોધીને પત્ર તૈયાર કરો. (ઔપચારિક પત્ર)

જવાબ

Previous Year Questions (PYQs) (પત્ર લેખન)

GAS	09/2014-15	Q. તમારો મિત્ર આગળ ભણવા વિદેશ જઈ રહ્યો છે. તેને શુભેચ્છા પાઠવતો પત્ર લખો.
		Q. તમારો મિત્ર ભારતીય ક્રિકેટર ટીમમાં પસંદગી પામ્યો છે. તેને અભિનંદન આપતો પત્ર લખો.
		Q. તમારા શહેરમાં ઉત્તમકક્ષાના ગ્રંથાલયની માંગણી કરતો પત્ર રાજ્ય સરકારને લખો.
		Q. શહેરનાં જાહેર માર્ગો પર રખડતા ઢોરને કારણે ઊભી થતી સમસ્યાઓ અંગે ફરિયાદ કરતો પત્ર નગરપાલિકાને લખો.
	121/2016-17	Q. અમદાવાદ સ્થિતિ 'અ.બ.ક.' નામની સ્વૈચ્છિક સંસ્થાએ છેલ્લાં દસ વર્ષમાં ગુજરાતમાં વસતી અનુસૂચિત જાતિના સર્વાંગી વિકાસ માટે ઘણી નોંધપાત્ર કામગીરી કરી છે. નિયામક શ્રી, અનુસૂચિત જાતિ કલ્યાણ, ગુજરાત રાજ્ય, 'અ.બ.ક.' સંસ્થાના પ્રમુખને શુભેચ્છા - સંદેશ પાઠવવા ઈચ્છે છે. નિયામકશ્રીનો સંસ્થાનાં યોગદાનને વર્ણવતો અને અભિનંદન પાઠવતો પત્ર તૈયાર કરો.
	40/2018-19	Q. દર વર્ષે જાહેર કરાતા પુરસ્કારોમાં, વર્ષ 2019નો ઉત્તમ કાવ્યસંગ્રહનો પુરસ્કાર 'ક ખ ગ' કવિને એમના કાવ્યસંગ્રહ 'ચ છ જ' માટે એનાયત કરવાની ઘોષણા ગુજરાત સાહિત્ય અકાદમીએ કરી છે. આ પુરસ્કાર મળ્યાનો આનંદ પ્રગટ કરતો અને કાવ્યસંગ્રહનો પરિચય આપી એની વિશેષતાઓને વર્ણવતો પત્ર કવિ ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના મુખપત્રના તંત્રીશ્રીને પ્રકાશન અર્થે લખે છે. આ પત્રનું લખાણ તૈયાર કરો.
	10/2019-20	Q. તમે 'ચ છ જ' શહેરના મ્યુનિસિપલ કમિશનરશ્રી છો. તમારા શહેરમાં વરસાદી પાણીના સંગ્રહ માટે હાથ ધરવામાં આવેલ વિવિધ યોજનાઓ અંગેની જાણકારી આપતો અને સહયોગ માટે વિનંતી કરતો જાહેર પત્ર શહેરના નાગરિકોને સંબોધીને તૈયાર કરો.
	26/2020-21	Q. તમારી દૃષ્ટીએ જીવન - ઘડતર માટે અત્યંત મહત્વનાં ત્રણ પુસ્તકો વાંચવાની ભલામણ કરતો પત્ર તમારા પરિવારજનોને સંબોધીને તૈયાર કરો. આ પુસ્તકો શા માટે મહત્વનાં છે તે પત્રમાં અચૂક જણાવો.
	38/2017-18	Q. તમારી દીકરી કમ્પ્યુટરના ક્ષેત્રે કારકિર્દી બનાવવાના આશયથી અભ્યાસ કરવા અમેરિકા ગઈ અને અનુસ્નાતક કક્ષાની પરીક્ષામાં પ્રથમ ક્રમે ઉત્તીર્ણ થઈ છે. એને અભિનંદન અને શુભેચ્છા પાઠવતો પત્ર લખો. (આશરે 100 શબ્દોમાં)
	112/2018-19	Q. શહેર 'ત થ દ' ના બાળસંરક્ષણગૃહનાં બાળકોને પ્રેરિત કરવાના આશયથી કિરણ બેદીની જીવનકથા વર્તવતો પ્રોત્સાહક પત્ર લખો.
PI	110/2019-20	Q. ભારતીય લશ્કરના સૈનિક તરીકે તમે અનુભવેલ કારગીલ યુદ્ધ વિષે વિગતે વર્ણન કરતો પત્ર તમારા પરિવારને સંબોધીને લખો. (આશરે 100 શબ્દોમાં)

Previous Year Questions (PYQs) (અરજી લેખન)

GAS	9/2014-15	Q. કોલેજમાં પ્રથમ આવનાર વિદ્યાર્થીને અપાતી સ્કોલરશિપ મેળવવા માટે તમારી કોલેજના આચાર્યશ્રીને અરજી કરો.
	121/2016-17	Q. નેનો ટેકનોલોજીના ક્ષેત્રમાં સંશોધન અર્થે અમેરિકાની 'અ.બ.ક.' યુનિવર્સિટી સાથે લાંબા ગાળાના ઔપચારિક કરાર કરવાની મંજૂરી માટેની અરજી, ગુજરાતની પ્રતિષ્ઠિત 'ક.ખ.ગ' યુનિવર્સિટીના કુલસચિવ, શૈક્ષણિક પ્રસ્તુતતાના મુદ્દાઓ સહિત, ભારત સરકારના વિદેશ મંત્રાલયના સંયુક્ત સચિવ (અમેરિકા વિભાગ) ને કરવા ઈચ્છે છે. આ અંગેનું લખાણ તૈયાર કરો.
PI	38/2017-18	Q. જેલમાં આજીવન કેદની સજા કાપી રહેલા કેદીઓનાં માનસિક સ્વાસ્થ્યની ગુણવત્તા સુધારવાના આશયથી શહેરના પ્રતિષ્ઠિત મનોવૈજ્ઞાનિકને નિમંત્રણ આપીને એક કાર્યશિબિરનું આયોજન કરવા ઈચ્છો છો. તમે જેલ સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ તરીકે, ડી. જી. પી. એન્ડ આર્. જી. ઓફ પ્રિઝન્સ, ગુજરાત રાજ્યને, આ કાર્યશિબિરનું મહત્વ સમજાવતી અને મંજૂરી માંગતી અરજી લખો. (15 ગુણ)
	112/2018-19	Q. 'દ ઘ ન' કંપની ઓનલાઈન ડેટા મેનેજમેન્ટનું કામ કરે છે. 'ડિજિટલ પોલીસ' ગૃહ મંત્રાલયનો પ્રકલ્પ છે. આ વેબસાઈટ પર પ્રજા દ્વારા કરવામાં આવતી ભિન્ન પ્રકારની રજૂઆતોને આયોજિત કરી સંબંધિત વિભાગ સુધી પહોંચાડવા માટે આવશ્યક કામગીરીનો કોન્ટ્રાક્ટ મેળવવા માટેનું અરજીપત્ર તૈયાર કરો.
	110/2019-20	Q. સુશાસન માટે ડ્રગ્સ વિરોધી કાયદાના યોગ્ય અમલીકરણ અંગે આવશ્યક આયોજન, બ્લૂહ રચના અને અંદાજિત ખર્ચની વિગતો આપતું 'ચ છ જ' શહેરના પોલિસ કમિશ્નરશ્રીનું ગુજરાતના ગૃહમંત્રીશ્રીને સંબોધતું અરજીપત્ર તૈયાર કરો.
Dy.So.	27/2020-21	Q. તમારા વિસ્તારમાં ઘણાં વખતથી અનિયમિત બસ વ્યવહાર છે. આ અંગે સંબંધિત અધિકારીને અરજી કરો.
AO & CTO	107/2016-17	Q. ગુજરાતી કંઠ્ય પરંપરાના સાહિત્યનું દસ્તાવેજીકરણ કરવા માટેની આવશ્યકતાને વર્ણવી આ પ્રકલ્પને સિદ્ધ કરવા માટે જરૂરી આર્થિક સહયોગ માટેની અરજી નિયામકશ્રી, પુરાતત્વ અને સંગ્રહાલય નિયામક, રમતગમત, યુવા અને સાંસ્કૃતિક પ્રવૃત્તિઓ વિભાગ, ગુજરાત સરકારને કરો.
	37/2016-17	Q. 'જેઘએ છે : હોસ્ટેલ/કેન્ટીન સંભાળી શકે તેવા અનુભવી 'ગૃહપતિ', આકર્ષક પગાર + રહેવા જમવાની વ્યવસ્થા' આ જાહેરાતના સંદર્ભમાં નોકરી મેળવવા અરજી લખો.
S0-Legal	123/2019-20	Q. તમારા જિલ્લાના સમુદ્રકિનારાની સફાઈ, જાળવણી અને જાગૃતિ માટે એક સાત દિવસીય કાર્યશિબિરનું આયોજન કરવા માટે મેરીટાઈમ બોર્ડનો સહયોગ અને મંજૂરી માંગતી અરજી બોર્ડના ચેરમેનશ્રીને સંબોધીને લખો. (15 ગુણ)

- પરિચય
- ચર્ચાપત્ર
- સૈદ્ધાંતિક માહિતી : માળખું અને ધ્યાનમાં રાખવાના મુદ્દા
- આદર્શ જવાબો
- સ્વાધ્યાય માટેનાં ચર્ચાપત્રો

◇ પરિચય

વર્તમાનપત્રોમાં પ્રસિદ્ધ થતા એડિટોરિયલ કે પૂર્વોચ્ચ દ્વારા જે તે સાંપ્રત સમસ્યાઓ, મુદ્દાઓ કે વિષય પર જનજાગૃતિ વધારવા માટે વિશેષજ્ઞો જે તે મુદ્દાઓ પર પોતાના મંતવ્યો રજૂ કરે છે.

- સામાન્ય રીતે આ પ્રકારની રજૂઆતમાં ચટપટી, ચોટદાર, ટકોર કરતી કે કટાક્ષવાળી ભાષાશૈલીનો પ્રયોગ કરી જાહેર સમસ્યાઓના સંદર્ભે ચેતવણી, જાગૃતિ તથા સમાધાન રજૂ કરી જનમાનસ ઘડવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે.
- સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાની તૈયારી કરતાં વિદ્યાર્થીની સાંપ્રત મુદ્દાઓ પ્રત્યેની જાગૃકતા, તે વિષય પરના તેના મૂલ્યાંકનો અને સમાધાનો દ્વારા વિદ્યાર્થીની વૈચારિક શક્તિ અને વૈચારિક વિવિધતા (સમગ્ર દૃષ્ટિકોણ)નું પરીક્ષણ કરવા માટે આયોગ દ્વારા મુખ્ય પરીક્ષામાં ગુજરાતી ભાષાના પેપરમાં ચર્ચાપત્ર માળખાનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

પ્રશ્ન	મુખ્ય પરીક્ષા	શબ્દો	ગુણ
વર્તમાનપત્રમાં પ્રશ્નના પ્રશ્નો / સાંપ્રત સમસ્યાઓ / વ્યક્તિગત અભિપ્રાય રજૂ કરતું ચર્ચાપત્ર	GAS / ACF / RFO	150	10
	PI	150	10
	Dy.So. / STI	200	10

◇ ચર્ચાપત્ર

“ચર્ચાપત્ર એ જનસામાન્યની વાચાને દૈનિક સમાચારપત્રમાં સ્થાન મળે તે માટે કરાતી રજૂઆત છે.

સમાજમાં પ્રવર્તતા વિવિધ પ્રશ્નો, સમાજને લગતી સમસ્યાઓ સંદર્ભે

સમાજને જાગૃત કરવાના હેતુથી ચર્ચાપત્ર લખવામાં છે.”